

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ФІНАНСОВА РОЗВІДКА В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ
ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ**

кваліфікаційна робота
здобувач вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
МАРУТІН Дмитро Сергійович

Науковий керівник
доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК Степан Іванович

Рецензент
доктор економічних наук, професор
ШТАНГРЕТ Андрій Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«9» грудня 2024 р., протокол № 1
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки

_____ КОПИТКО М. І.

Львів
2024

АНОТАЦІЯ

МАРУТИН Д. С. Фінансова розвідка в системі протидії нелегальним фінансовим операціям. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методичні засади фінансової розвідки у системі протидії нелегальним фінансовим операціям для забезпечення фінансової безпеки держави. Проаналізовано систему фінансової розвідки України в розрізі макроекономічних показників та показників діяльності державного органу фінансової розвідки. Здійснено аналіз впливу фінансової розвідки на фінансову безпеку держави. Запропоновано основні напрями удосконалення системи протидії нелегальним фінансовим операціям та фінансової розвідки загалом.

Ключові слова: фінансова розвідка, нелегальні фінансові операції, легалізація незаконних доходів, безпекова діяльність, фінансова безпека держави.

ABSTRACT

MARUTIN D. S. Financial intelligence in the system of combating illegal financial transactions. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock market". – Lviv State University of Internal Affairs of the MIA of Ukraine, Lviv, 2024.

The qualification work examines the theoretical and methodological principles of financial intelligence in the system of combating illegal financial operations to ensure the financial security of the state. The financial intelligence system of Ukraine was analyzed in terms of macroeconomic indicators and indicators of the activity of the state financial intelligence body. An analysis of the influence of financial intelligence on the financial security of the state was carried out. The main areas of improvement of the system of combating illegal financial operations and financial intelligence in general are proposed.

Keywords: financial intelligence, illegal financial operations, legalization of illegal income, security activities, financial security of the state.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ	6
ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ.....	6
1.1. Особливості національної системи протидії нелегальним фінансовим операціям.....	6
1.2. Теоретичний аналіз суті фінансової розвідки	14
1.3. Особливості української системи фінансової розвідки.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ	
2.1. Макроекономічний аналіз системи фінансової розвідки України ...	29
2.2. Аналіз джерел формування нелегальних фінансових потоків	36
2.3. Аналіз діяльності суб'єктів фінансової розвідки держави	41
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ	49
3.1. Зарубіжний досвід організації фінансової розвідки	49
3.2. Напрями удосконалення системи фінансової розвідки України	59
Висновки до розділу 3.....	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Формування та ефективне функціонування системи протидії незаконним фінансовим операціям є доволі важливим напрям державної політики, яка сприятиме забезпеченню фінансової безпеки держави. Більш того, з огляду на сучасні реалії, що втілюються у зростанні обсягів нелегальних фінансових операцій та їх впливу на безпекову ситуацію в країні (фінансування гібридної війни 2014-2022 рр., «п'ятої колони», воєнних дій тощо), дослідження у цій сфері є доволі актуальним.

Науковими дослідженнями у сфері фінансової розвідки та фінансової безпеки держави присвячені праці багатьох науковців, зокрема: Акімова О. В., Аркуша Л. І., Возняковська Х. А., Гаврилишин А. П., Гаєвський І. М., Глущенко О. О., Гобела В. В., Мельник С. І., Копиця І.М., Смагло О. В., Кравчук А. О., Куришко О. О., Москаленко Н. В., Павлов Д. М., Петрук О. М., Левківська К. Д., Романько П. С., Сербина О. Г., Синявська О. О., Смагло О. В., Хвалінський С. О., Франчук В. І.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних та практичних засад щодо удосконалення системи протидії незаконним фінансовим операціям шляхом інтенсифікації діяльності фінансової розвідки держави. Обрана мета дослідження потребувала виконання кількох завдань, зокрема:

- встановити особливості національної системи протидії нелегальним фінансовим операціям;
- провести теоретичний аналіз суті фінансової розвідки;
- визначити особливості української системи фінансової розвідки;
- здійснити макроекономічний аналіз системи фінансової розвідки України;
- реалізувати аналіз джерел формування нелегальних фінансових потоків;
- провести аналіз діяльності суб'єктів фінансової розвідки держави;
- проаналізувати зарубіжний досвід організації фінансової розвідки;

- запропонувати напрями удосконалення системи фінансової розвідки України.

Об'єктом дослідження є система фінансової розвідки держави.

Предметом дослідження є діяльність фінансової розвідки у сфері протидії незаконним фінансовим операціям.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань дослідження було використано низку загальнонаукових методів досліджень: метод теоретичного, критичного та компаративного аналізу, синтезу, статистичні методи, графічні методи, дедукція та індукція, метод теоретичного узагальнення, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів:

- дістали подальший розвиток заходи протидії незаконним фінансовим операціям шляхом удосконалення діяльності Державної служби фінансового моніторингу України як вітчизняного підрозділу фінансової розвідки, що передбачають відповідні рекомендації.

Основний зміст роботи. У першому розділі проаналізовано теоретичні аспекти функціонування системи фінансової розвідки та її ролі у протидії нелегальним фінансовим операціям.

У другому розділі проведено аналіз системи фінансової розвідки в Україні.

У третьому розділі розглянуто світовий досвід організації фінансової розвідки, запропоновано основні шляхи удосконалення системи фінансової розвідки України.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 75 сторінок, із них основний текст – 62 сторінки, який містить 9 рисунків та 12 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ

1.1. Особливості національної системи протидії нелегальним фінансовим операціям

Головним негативним наслідком легалізації коштів, одержаних незаконно, є втрата потенційних інвестицій за рахунок тінізації основних фінансових потоків в економічній системі. Крім того, імідж та ділова репутація країни зазнають шкоди, що призводить до зниження її інвестиційної привабливості та виключення з переліку привабливих інвестиційних сфер для закордонних інвесторів. У таких ситуаціях спостерігаємо явище етичного навантаження, тобто рівень фінансової безпеки держави вказує на потенційні можливості для незаконної діяльності, зокрема легалізації незаконних коштів певними особами та злочинними угрупованнями, що потребує, своєю чергою, впровадження запобіжних заходів з боку регуляторних органів для зменшення проявів фінансового шахрайства. Проблема протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, є надзвичайно важливою для Української фінансової системи. Вагомий дефіцит інвестиційних ресурсів у країні може бути зменшений, зокрема, шляхом легалізації фінансових потоків, що сприятиме підвищенню інвестиційного потенціалу національної економіки та посиленню її інвестиційної привабливості. За різними джерелами [2; 3; 7] частка тіньової економіки країни за період 2014-2024 рр. становить в середньому 30-35 % від ВВП, що на думку дослідників становить значну загрозу для фінансової та національної безпеки України. Попри те, що значення рівня тіньової економіки є меншим за аналогічне значення періоду 1995-2014, все ж таки рівень тіньової економіки залишається все ще доволі негативним. Водночас зазначимо, що основою тіньової економіки незаперечно є нелегальні фінансові потоки, законна легалізація яких дала б змогу значно

розширити інвестиційний потенціал держави та сприяла б економічному розвитку.

Анонсований Україною курс на інтеграцію з Європейським Союзом повинен спонукати державу досягати відповідності загальноєвропейським стандартам у сфері боротьби з «відмиванням» грошей та протидії фінансування тероризму. Реалізація такої політики повинна позитивно вплинути на інвестиційний імідж України, а також на її позиції в глобальних індексах економічної свободи, верховенства права, захисту прав власності, сприйняття корупції та рівня тіньової економіки загалом. Своєю чергою така позитивна динаміка створить сприятливі умови для інвестиційного клімату в країні і сприятиме залученню іноземних інвесторів для фінансування довгострокових проектів. Однак, згідно із дослідженнями науковців [13] упродовж доволі тривалого періоду незалежності України «левова» частка іноземних інвестицій носила лише формальний характер, фактично раніше виведений у офшори капітал повертався назад. Більш того, такий вид інвестицій отримав назву *round trip* інвестиції [4].

Варто звернути увагу на те, що у 2014 році ризики, пов'язані з легалізацією доходів та фінансуванням тероризму, істотно зросли внаслідок загострення військового конфлікту на Сході України та ускладнення соціально-політичної обстановки в країні. Недостатня увага до контролю фінансових потоків у зоні АТО та сусідніх сірих територіях, активізація злочинних угруповань на фоні сприятливих умов, а також зростання економічної злочинності – всі ці обставини вимагають посиленої уваги до проблеми легалізації доходів та протидії фінансуванню тероризму [7].

У різних країнах світу пріоритети у боротьбі з відмиванням грошей можуть відрізнятися, проте в глобальному контексті вони мають багато спільного і спрямовані на зміцнення контролю за валютними операціями. Це передбачає вдосконалення взаємодії між банками, правоохоронними органами та міжнародними організаціями, а також розвиток систем, які координують зусилля державних структур для реалізації стратегій протидії

транснаціональній злочинності. Крім того, важливо впроваджувати новітні методи моніторингу та виявлення осіб, які займаються організованою злочинною діяльністю, а також поліпшувати правову базу для співпраці правоохоронців з іноземними і міжнародними установами [40].

Перед початком фінансової кризи 2008 року регулятори фінансових ринків у провідних країнах в основному зосереджувалися на вдосконаленні управління звичайними ринковими процедурами. Проте з 2010 року їхня діяльність змістилася в напрямку запобігання системним ризикам та шахрайству у фінансовій сфері. Сьогодні особливо важливо знайти оптимальний баланс у використанні регуляторних механізмів, щоб уникнути надмірного регулювання ринку, водночас забезпечуючи запобігання відмиванню коштів і фінансовому шахрайству.

У працях українських та міжнародних дослідників аналізуються різноманітні підходи до регуляції фінансового ринку, які орієнтовані на боротьбу з відмиванням грошей. До таких підходів належать: усунення недобросовісних учасників з ринку, забезпечення прозорості інформації про реальних власників фінансових інститутів, підвищення відкритості даних про діяльність ринкових суб'єктів, захист прав інвесторів та гарантування фінансової стабільності в умовах економічних потрясінь [37].

Дослідники приділяють велику увагу питанням прозорості інформації та захисту прав інвесторів, які, на нашу думку є взаємопов'язаними. На етапі ухвалення рішення щодо виходу на фінансовий ринок, забезпечення прав власності має критичне значення. Ступінь гарантій впливає не лише на рішення про участь у ринку, а й на вибір напрямку та тривалості інвестицій. У періоди ринкових коливань та відсутності прозорості інформації ризики зростають. Незважаючи на те, що високі ризики часто асоціюються з високими прибутками, такі умови приваблюють інвесторів, які переслідують в основному спекулятивні цілі, залишаючи низькими можливості для залучення довгострокового фінансування. У зв'язку з цим, інформаційна асиметрія стає важливим чинником. Недостатня якість, неповнота та затримка інформації про

фінансовий ринок сприяють збільшенню тіньових фінансових потоків, зокрема тих, що підтримують «тіньову економіку» [22].

Таким чином, інвестори намагаються убезпечити свої активи та збільшити прибуток, зменшуючи ризики. У контексті фінансових проблем в Україні, стає актуальною співпраця з міжнародними регуляторами, що борються з нелегальним відмиванням грошей. Впливові інституції, такі як ООН, МВФ, Світовий банк і Інтерпол, все частіше фокусують увагу на темах економічної безпеки та фінансового контролю. Виникають спеціалізовані міжнародні організації, що займаються моніторингом незаконних фінансових операцій та оцінкою ризиків, пов'язаних з відмиванням грошей у різних країнах. Результати їхньої роботи формують списки, які оцінюють фінансову безпеку та рівні ризиків. Потраплення до «чорного списку» призводить до зниження рейтингу країни та підриває довіру з боку міжнародних партнерів.

Проведемо характеристику основних організацій, що функціонують у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів, а також розглянемо їхні цілі [5; 16]:

FATF – ця організація є ключовою в боротьбі з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом. Її робота включає в себе оцінку поточних механізмів співпраці з метою запобігання використанню фінансових установ для відмивання коштів, здобутих внаслідок злочинної діяльності, а також вивчення можливості впровадження додаткових заходів.

Moneyval – Спеціалізований комітет Ради Європи здійснює незалежний аналіз заходів проти легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Базельський комітет зосереджується на забезпеченні ефективності банківського нагляду, зокрема на перевірці впровадження необхідних регламентів у фінансових установах для боротьби з відмиванням грошей.

Вольфсбергська група – основним видом діяльності якої, є розробка та впровадження основних принципів (14) боротьби з незаконними банківськими

операціями у приватному секторі, що стосуються відносин із банками-кореспондентами.

Європейська рада із системних ризиків – основним видом її діяльності є макроекономічний нагляд за фінансовою системою ЄС для запобігання системних ризиків, що можуть загрожувати фінансовій стабільності та безпеці країн-членів.

Європейська система фінансового нагляду – здійснює розробку стандартних правил, а також продукує технічні стандарти та інструкції для використання національними регуляторами при прийнятті рішень.

В Україні центральною установою, що здійснює державну стратегію проти відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, та боротьби з фінансуванням тероризму, є Державна служба фінансового моніторингу [29]. Її робота регулюється Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [30]. Цей закон має на меті захист прав і інтересів громадян, суспільства та держави, забезпечуючи національну безпеку. Він визначає правову основу для боротьби з відмиванням грошей, тероризмом і поширенням зброї масового знищення, а також створює національну аналітичну базу даних, що спрощує правоохоронним органам України та інших країн проведення розслідувань злочинів, пов'язаних з незаконними фінансовими операціями.

Для сприяння лібералізації фінансових ринків, стимулювання здорової конкурентоспроможності, подолання наслідків економічної кризи та регулювання ринків була створена Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Основною метою програми є забезпечення стабільного розвитку фінансового ринку. Однією з її важливих частин є «Стратегія розвитку системи запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення до 2020 року». Ця

стратегія акцентує увагу на актуальних викликах у протидії відмиванню доходів, зокрема на потребі застосування ефективних інструментів для боротьби з корупцією в Україні. Між проявами корупції та фактами відмивання кримінальних коштів існує істотний зв'язок. Державні органи у співпраці з іноземними колегами активно здійснюють розслідування випадків відмивання коштів, що походять з корупційних дій, крадіжок та нецільового використання державних ресурсів. Це спрямоване на виявлення та блокування банківських рахунків і активів за кордоном. Основними результатами кримінальних справ є конфіскація активів, отриманих злочинним шляхом, зарахування їх до державної скарбниці. Уряд України та Національний банк постійно вдосконалюють національну систему протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, враховуючи нові рекомендації FATF, затверджені Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. Щороку Кабінет Міністрів України разом з Національним банком затверджує план дій, що має на меті запобігання та боротьбу з легалізацією доходів, фінансуванням тероризму та поширенням зброї масового ураження [28]. Цей план включає конкретні заходи, що забезпечують ефективність національної системи протидії відмиванню коштів і реалізацію рекомендацій FATF. Також в нього входять дії, які запобігають створенню умов для злочинного відмивання доходів, зменшують ризики використання фінансової системи в цих цілях, підвищують ефективність роботи правоохоронців та сприяють розвитку міжнародного співробітництва.

Зауважимо, що головною метою цієї Стратегії є вдосконалення законодавчої, організаційної та інституційної бази для забезпечення стабільного функціонування національної системи, що протидіє легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Вважається, що основним наслідком реалізації вказаної Стратегії стане зокрема [18]:

- ✓ приведення національної системи у відповідність до міжнародних стандартів боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.
- ✓ зниження рівня корупційних проявів.
- ✓ уникнення або зменшення негативних наслідків, пов'язаних з ризиками.
- ✓ налагодження ефективної взаємодії та регулярного обміну інформацією між органами виконавчої влади та компетентними установами інших країн.
- ✓ підвищення кваліфікації державних службовців, які займаються фінансовим моніторингом, а також працівників первинних фінансових моніторів.
- ✓ забезпечення прозорого та ефективного використання коштів державного бюджету.
- ✓ стимулювання притоку іноземних інвестицій до економіки України.
- ✓ зростання надходжень до державної скарбниці.
- ✓ сприяння лібералізації візового режиму для громадян України з боку Європейського Союзу.

Реалізація зазначеної стратегії на практиці сприятиме посиленню макроекономічних позицій України та її інвестиційної привабливості, утвердження держави як демократичної та правової, з високим рівнем захисту національних інтересів, покращенню соціально-економічної ситуації та створенню морально-етичних підвалин громадянського суспільства [23].

Таким чином, варто зазначити, що політичні та соціально-економічні труднощі, які Україна переживає з 2014 року, серйозно підірвали фінансову систему країни [1]. Уряд реалізує масштабні реформи у фінансовій сфері, проте залишаються багато важливих питань, зокрема стосовно економічної безпеки та фінансової розвідки. У світлі сучасних тенденцій розвитку фінансового сектору роль національної системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, набуває надзвичайної важливості. Ефективність цієї системи має прямий вплив на подальший

розвиток країни, інтерес інвесторів та покращення загальної економічної ситуації.

Необхідно чітко визначити стратегічні напрямки як економічного, так і соціального розвитку, а також постійно удосконалювати заходи проти фінансових злочинів. Інформаційна підтримка та прозорість є важливими для підвищення ефективності системи: дані про кримінальні правопорушення та незаконні фінансові потоки повинні бути доступні для всіх. Важливо забезпечити безперервну координацію дій регуляторів фінансового ринку, щоб уникнути безкарності за шахрайство та участь у схемах легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом [38; 39].

В результаті проведеного теоретичного аналізу можемо сформулювати основні вектори для удосконалення системи протидії нелегальним фінансовим операціям [12; 24]:

- ✓ налагодити більш тісну та ефективну співпрацю Державної служби фінансового моніторингу України з первинними моніторинговими установами, зокрема з банками та правоохоронними органами;
- ✓ розробити та впровадити систему оцінювання ефективності фінансового моніторингу на макрорівні, в окремих сегментах фінансового ринку та на макрорівні загалом;
- ✓ проводити перманентний моніторинг системи світових стандартів фінансової розвідки та максимально швидко адаптувати їх до вітчизняного законодавства;
- ✓ аби підвищити результативність функціонування системи протидії легалізації незаконно отриманих доходів слід організувати злагоджену діяльність усіх організацій і установ, що діють у сфері протидії «відмиванню» незаконно отриманих.

1.2. Теоретичний аналіз суті фінансової розвідки

Результати проведеного теоретичного аналізу засвідчують, що для забезпечення належного нагляду за рухом фінансів та ефективного використання грошових ресурсів потрібні посилені заходи з фінансового контролю, що дозволять виявляти підозрілі чи незаконні дії. Такий підхід сприятиме зміцненню економічної безпеки та захисту національних інтересів. На основі зазначеного можна стверджувати, що фінансова моніторинг, або ж фінансова розвідка, є ключовим елементом у сфері безпеки, який підтримує фінансову стабільність країни [9].

Зазначимо, що поняття «фінансова розвідка» нещодавно увійшло у лексикон вітчизняних науковців. Існує кілька термінів, схожих за суттю, але відмінних за змістом: фінансовий моніторинг, фінансова розвідка, та фінансовий контроль. Ці терміни найбільш часто зустрічаються в сучасних наукових працях. Аби глибше зрозуміти природу та специфіку системи фінансової розвідки в Україні, важливо провести аналіз її структури та функцій, що включатиме визначення ключових учасників такого роду діяльності, їхньої ієрархії, а також з'ясування, які саме операції підлягають обов'язковому контролю. На початковому етапі необхідно визначити учасників, які займаються цим видом безпекової діяльності. На наступному етапі слід класифікувати цих суб'єктів, щоб виявити їхні основні функціональні особливості [10].

Варто зазначити, що в рамках національної системи фінансової розвідки діють два основні типи суб'єктів: державні суб'єкти – їхня головна мета полягає в розробці норм і правил, відповідно до яких працюють інші учасники фінансової розвідки. Первинні суб'єкти – їх основна роль полягає у безпосередньому виконанні фінансової розвідки відповідно до законодавчих вимог і внутрішніх норм. Перейдемо до аналізу структури суб'єктів фінансової розвідки України. Результати представимо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

СУБ'ЄКТИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ

Первинні		Державні
Звичайні	Спеціально визначені суб'єкти фінансової розвідки	
• банки; • страхові компанії, страхові брокери; • кредитні спілки; • інші фінансові установи; • платіжні організації; • ломбарди; • товарні біржі; • учасники фондового ринку; • оператори поштового зв'язку; • філії/представництва нерезидентів, які надають фінансові послуги в Україні; • постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів; • інші юридичні особи, які надають окремі фінансові послуги	• аудитори, аудиторські фірми; • бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бух. обліку; • суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування щодо оподаткування; • адвокатські бюро, об'єднання, тощо; • нотаріуси; • посередники в операціях з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтори); • продавці за готівку дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів з них; • суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри	• НБУ; • Міністерство фінансів України; • Міністерство юстиції України; • НКЦПФР; • Міністерство цифрової трансформації України; • Державна служба фінансового моніторингу

Джерело: [27; 33].

Варто зауважити, що до суб'єктів фінансової розвідки, які мають спеціальні повноваження, пред'являються певні вимоги та обов'язки. Зокрема, вони зобов'язані повідомляти державні органи про підозрілі або високо-ризиковані операції. Наступним кроком стане визначення ієрархії суб'єктів фінансової розвідки та їх підпорядкування, що відображено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Підпорядкованість суб'єктів фінансової розвідки

ПІДПОРЯДКОВАНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	
Державний суб'єкт фінансового моніторингу	Первинні суб'єкти фінансового моніторингу
НБУ	• банки; • страхові компанії, страхові брокери; • кредитні спілки; • інші фінансові установи; • платіжні організації; • ломбарди; • оператори поштового зв'язку; • філії/представництва нерезидентів, які надають фінансові послуги в Україні; • інші юридичні особи, які надають окремі фінансові послуги
Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку (НКЦПФР)	• товарні біржі; • учасники фондового ринку
Міністерство цифрової трансформації	• постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів
Державна служба фінансового моніторингу	• суб'єкти аудиторської діяльності (аудитори, аудиторські фірми); • бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; • продавці за готівку дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів з них; • суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри
Міністерство юстиції України	• адвокатські бюро, об'єднання, нотаріуси; • суб'єкти господарювання, які надають юридичні послуги; • особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами

Джерело: [11 ;33].

Викладений розподіл первинних суб'єктів фінансової розвідки відповідно до їх підпорядкування державним органам дає можливість виявити внутрішні механізми співпраці та зв'язки, які виникають під час виконання заходів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Отримання такої інформації стане основою для розробки стратегій, спрямованих на підвищення

ефективності фінансової розвідки в державі, а також на пошук шляхів для розвитку міжнародної співпраці в цій галузі, що суттєво сприятиме зміцненню фінансової та національної безпеки.

Дослідивши та здійснивши характеристику ключових учасників фінансової розвідки та їхню структуру, перейдемо до визначення тих видів операцій, які підлягають фінансовому моніторингу. Зазвичай, такі операції набувають статусу порогових і відносяться до сфери обов'язкового контролю. Основні критерії для визначення порогових операцій та вимоги щодо моніторингу представлені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Порогові суми для проведення моніторингу фінансової операції		
ПОРОГОВІ ЦИФРИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ		
Заходи фінансової розвідки відсутні	Здійснюються заходи фінансової розвідки	
	належна перевірка	можливе повідомлення
для переказу безготівкових коштів для зарахування на рахунок отримувача в оплату вартості товарів, робіт, послуг, погашення зобов'язання за кредитом		
менше 30 тис. грн	від 30 тис. грн до 400 тис. грн	≥ 400 тис. грн (≥ 55 тис. грн – для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри)
для переказу готівкових коштів		
5 тис. грн та менше (можна без ідентифікації особи платника, у т. ч. при переказі без відкриття рахунка)	більше 5 тис. грн до 400 тис. грн	≥ 400 тис. грн (≥ 55 тис. грн – для суб'єктів, які проводять лотереї та/або азартні ігри)

Джерело: [8].

Таким чином, робимо висновок, що значення порогових сум для фінансової розвідки є досить оптимальними та сприятимуть створенню ефективної системи фінансової розвідки в країні. Протягом останнього десятиліття спостерігаємо розвиток нового фінансового інструменту і засобу — криптовалюти, або ж віртуальних активів. Для цих операцій

встановлюються інші порогові суми. Аналіз порогових сум для моніторингу операцій з криптовалютами представлений у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Порогові суми для проведення моніторингу операцій з крипто валютами

ПОРОГОВІ ЦИФРИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ОПЕРАЦІЙ З ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ (КРИПТОВАЛЮТАМИ)	
<i>обсяг операції з віртуальними валютами:</i>	
< 30 тис. грн або в іноземній валюті в еквіваленті за офіційним курсом НБУ	≥ 30 тис. грн або в іноземній валюті в еквіваленті за офіційним курсом НБУ
<i>заходи фінансової розвідки, які проводяться:</i>	
забезпечується наявність як мінімум такої інформації: • номер рахунка/електронного гаманця або унікальний номер електронного платіжного засобу чи наперед оплаченої картки; • номер рахунка або унікального номера електронного платіжного засобу отримувача або наперед оплаченої картки; • якщо відсутні електронний гаманець – наводиться унікальний номер фінансової інформації	процедура належної перевірки, яка включає ідентифікацію та верифікацію клієнта

Джерело: [17; 33].

Проаналізувавши чинні норми законодавства зазначимо, що крім наведених порогових сум, деякі види операцій також можуть бути віднесені до ризикових. Для цього вони повинні відповідати певним критеріям, список яких наведено у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

Перелік операцій, що потенційно можуть потрапити під фінансову розвідку та контроль

№	ОПЕРАЦІЯ	СТАТУС	ЗАХОДИ
1	зарахування/переказ коштів, коли одна зі сторін (учасників) має реєстрацію / проживання / місце знаходження у державі, що не виконує належним чином рекомендації ФАТФ та інших міжнародних організацій подібного напрямку. До таких ситуацій належить і наявність в однієї з осіб рахунку в банку у такій країні (навіть, якщо він не задіяний в операції). Такі країни визначаються відповідно до законодавства та оприлюднюються на веб-сайті <u>Державної служби фінансового моніторингу</u> (зараз це Іран та КНДР)	Порогова операція	Фінансовий моніторинг
2	фінансові операції політично значущих осіб, членів їхньої сім'ї/пов'язаних осіб	Порогова операція	Фінансовий моніторинг
3	фінансові операції з переказу коштів за кордон, у т.ч. числі до держав, віднесених Кабінетом Міністрів України до офшорів	Порогова операція	Фінансовий моніторинг
4	фінансові операції з готівкою (внесення, переказ, отримання коштів)	Порогова операція	Фінансовий моніторинг

Джерело: [19; 25].

Здійснений теоретичний аналіз суті фінансової розвідки дозволяє стверджувати, що система фінансової розвідки в Україні є порівняно самодостатньою та збалансованою. Відповідно, здійснення структуризації та систематизації фінансових операцій матиме вагомий внесок у боротьбу з загрозами легалізації незаконно отриманих доходів та сприятимуть забезпеченню як фінансової, так і національної безпеки шляхом протидії цим загрозам.

1.3. Особливості української системи фінансової розвідки

Нині в Україні функціонує система фінансової розвідки, яка відіграє ключову роль у протистоянні незаконним фінансовим потокам та схемам, протидіє відмиванню коштів. Така система охоплює численні завдання, зокрема [14]:

- виявлення та аналіз фінансових транзакцій з можливими зв'язками з фінансуванням терористичної діяльності.
- відстеження та оцінка руху грошових коштів за кордон.
- дослідження та моніторинг процесів, пов'язаних з відмиванням незаконних прибутків.

Функціонування цієї системи регулюється низкою правових актів, як-от Закон України «Про фінансовий моніторинг» та інші нормативні документи. Українська держава створила спеціалізовані установи для моніторингу та контролю фінансових операцій. Одним з головних органів є Державна служба фінансового моніторингу України або ДСФМ.

Варто зауважити, що Україна активно взаємодіє з міжнародними інституціями, серед яких Група з протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (FATF) [34], з метою впровадження глобальних стандартів у систему фінансової розвідки з метою посилення заходів боротьби з незаконними фінансовими потоками та відмиванням незаконних коштів. Завдяки цьому, система фінансової розвідки в Україні ефективно виявляє і блокує фінансові потоки, пов'язані з кримінальною діяльністю, у тому числі у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією на міжнародному рівні.

Загалом, для опису цієї сфери безпекової діяльності використовуються різні терміни, такі як «фінансова розвідка», «фінансовий моніторинг», «фінансовий контроль» та «фінансове відстеження». Здійснимо теоретичний аналіз цих понять і представимо результати у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6.

Основні підходи до трактування поняття «фінансова розвідка»

№	Джерело	Підходи до трактування теоретичного змісту
1	[29; 30]	сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансової розвідки у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу
2	[8]	система безперервних розвідувальних заходів найважливіших поточних результатів фінансової діяльності компаній на фінансовому ринку, яка постійно змінюється
3	[9]	Система фінансового контролю, спрямована на протидію й запобігання легалізації грошей та іншого майна, отриманих злочинним шляхом як в окремих суб'єктах господарювання, так і в масштабі всієї країни
4	[10]	Система постійного спостереження за найважливішими поточними результатами фінансової діяльності підприємства в умовах постійно змінної кон'юнктури фінансового ринку
5	[11]	Складова фінансової безпеки, яка визначає сукупність взаємопов'язаних заходів державного сектору за безпосередньою участю суб'єктів приватного сектору для формування загальнодержавної багато джерельної аналітичної бази даних з метою запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
6	[12]	Сукупність заходів суб'єктів фінансової розвідки з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції щодо віднесення їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів незаконного походження з наступним переданням їх правоохоронним органам
7	[17]	Сукупність методичних, організаційних, нормативно-правових та інституційних заходів, спрямованих на ефективне функціонування національної системи боротьби з фінансуванням тероризму
8	[18]	функціонування організаційно-правового механізму, який дозволить констатувати фінансові операції сумнівного характеру, комплексно аналізувати отриману інформацію та в необхідних випадках інформувати правоохоронні органи держави із чітко визначеною кінцевою метою всіх вищевказаних елементів, якою є мінімізація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

9	[24]	форма фінансового контролю, спрямовану на виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, при цьому фінансовий моніторинг здійснюється за методом спостереження та верифікації
10	[26]	Економіко-правовий механізм у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
11	[27]	специфічна форма фінансового контролю, що здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу та призначена для виявлення операцій, пов'язаних з відмиванням коштів
12	[31]	Система заходів із здійснення постійного спостереження за діяльністю комерційного банку, збору і систематизації даних про його фінансовий стан для оцінки поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування його розвитку на перспективу
13	[32]	фінансовий моніторинг дещо схожий на концепцію фінансового контролю, але фінансовий моніторинг є більш широким поняттям, оскільки передбачає безперервний моніторинг, що дозволяє прогнозувати ризики відмивання грошей
14	[35]	Складова системи фінансового планування банку, на основі якої формується єдина база даних планування діяльності при безперервному зборі, систематизації та обробці інформації
15	[36]	Комплекс фінансових, правових, нормативних заходів, спрямованих на запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що про- водяться на різних рівнях функціонування фінансової системи, для забезпечення економічної, фінансової, національної безпеки держави

Зазначимо, що перелічені терміни мають схожий зміст, але їх використання визначається встановленими практиками в середині країни чи в регіоні. На нашу думку, доцільніше застосовувати термін «фінансова розвідка», оскільки такий термін акцентує увагу на зборі та глибокому аналізі даних, тоді як моніторинг зосереджується на зборі та попередньому аналізі інформації.

Одним із ключових викликів для фінансової розвідки України є постійне удосконалення методів і технологій, зокрема цифрових, які використовуються в злочинних цілях та породжують нові форми фінансових злочинів. Для успішного виявлення таких злочинів система фінансової розвідки повинна бути оснащена сучасними технологіями та мати можливість обміну інформацією з міжнародними партнерами [20].

Слід підкреслити, що фінансова розвідка є центральним компонентом національної безпеки, адже вона запобігає фінансуванню терористичних організацій, підтримці організованої злочинності та іншим загрозам, протидія яким є важливим елементом захисту інтересів країни. Таким чином, цей вид безпекової діяльності спрямований не лише на протидію фінансовим ризикам та загрозам, а й на укріплення національної безпеки.

Наша країна постійно вдосконалює свою систему безпекової діяльності, зокрема фінансову розвідку, щоб підвищити її ефективність і відповідність світовим стандартам. Ключовим аспектом цієї роботи є взаємодія з суспільством та підвищення обізнаності громадян щодо фінансової розвідки та її значущості у забезпеченні фінансової та національної безпеки України.

Наступним етапом нашого теоретичного аналізу стане ідентифікація особливостей нормативно-правової бази різних держав, що стосується проблемних питань фінансової розвідки, основні результати проведеного аналізу представимо у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7.

**Характеристика законодавства у сфері боротьби з легалізацією
незаконних доходів у країнах світу**

КРАЇНА	ЗАКОНОДАВСТВО	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
США	законодавство про боротьбу з відмиванням грошей, який є складовою законодавства по боротьбі із зловживаннями наркотиками; – законодавство про корумповані організації, а також ті, що знаходяться під впливом рекетирів; – законодавство про психотропні речовини; – законодавство про забезпечення всеосяжного механізму для знищення та перешкоджання тероризму	Ув'язнення строком до 20 років. Штраф до 500 тис. дол. або на суму, що вдвічі перевищує сукупну суму угод, по відношенню до яких пред'явлено обвинувачення (в залежності від того, яка сума більше).
Великобританія	– законодавство про карну відповідальність за легалізацію доходів, отриманих у результаті злочинних дій; – законодавство про протидію відмиванню грошей	Покарання до 14 років позбавлення волі та штраф; за розголошення інформації до 5 років; за недонесення про операції, що стали відомими, за «відмивання» грошей до 5 років
Австрія	– законодавство про валютні операції; – законодавство про банківську справу; – Доповнення до Кримінального кодексу про відповідальність за відмивання грошей	Ув'язнення на термін більше 3
Німеччина	– законодавство про боротьбу з торгівлею наркотиками та іншими формами організованої злочинності; – законодавство про виявлення доходів, отриманих злочинним шляхом	Позбавлення волі на термін більше року.
Польща	– Закон від 16 листопада 2000 р. «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму»	Позбавленням волі від 6 місяців до 10 років, передбачається конфіскація майна
Італія	– Закон № 646 «Про боротьбу з мафією», – Закон № 55 «Про діяльність фінансово-кредитних інститутів країни»	Позбавлення волі на строк від 7 до 12 років та штраф. Покарання може бути збільшене, якщо такі дії здійснюють посадові особи

Джерело: [20; 21; 26].

Реалізований нами теоретичний і порівняльний аналіз показали, що у світі існує безліч моделей та законодавчих основ для функціонування фінансової розвідки. В Україні ця система здебільшого орієнтована на адміністративний підхід, що визначає її зону компетенції та відповідальності. На основі проведеного дослідження можна виділити ключові переваги організації фінансової розвідки в іноземних країнах, які доцільно застосувати в Україні:

- ✓ розробка та розширення різноманітних джерел для отримання інформації про підозрілі та ризиковані фінансові операції;
- ✓ забезпечення високого рівня співпраці в боротьбі з незаконними фінансовими операціями та відмиванням коштів, отриманих незаконним шляхом;
- ✓ обмеження в передачі даних про порушення податкового законодавства іншим країнам для збереження конфіденційності та захисту від зовнішнього впливу на бізнес;
- ✓ вимога до банків про надання інформації щодо підозрілих банківських рахунків;
- ✓ підтримка тісної співпраці між фінансовою розвідкою та правоохоронними органами.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного теоретичного аналізу, можемо констатувати, що в Україні функціонує система фінансової розвідки, яка відіграє вирішальну роль у виявленні та запобіганні незаконним фінансовим операціям, а також фінансових злочинів, відмиванню коштів і фінансуванню терористичних дій. Відповідно до законодавчої бази, різноманітні учасники, включаючи фінансові інституції, банки, страхові компанії, а також фізичні та юридичні особи, що здійснюють певні фінансові операції, мають обов'язок надавати звіти про такі операції до Державної служби фінансового моніторингу (ДСФМ) [31].

Відповідно Державна служба фінансового моніторингу займається аналізом отриманої фінансової інформації та ідентифікує підозрілі операції,

які можуть свідчити про фінансові порушення або підтримку терористичної діяльності. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Група з протидії фінансуванню тероризму (FATF) і Європейський комітет з фінансового моніторингу (MONEYVAL), впроваджуючи міжнародні стандарти фінансової розвідки.

Крім того, важливим завданням фінансової розвідки є збереження конфіденційності особистих даних, які збираються в ході фінансового моніторингу. Україна постійно покращує свою систему фінансової розвідки, поступово розширюючи коло суб'єктів, які зобов'язані подавати звітну інформацію та впроваджуючи нові засоби для виявлення фінансових правопорушень.

Висновки до розділу 1

В результаті проведеного теоретичного аналізу виокремлено основні вектори для удосконалення системи протидії нелегальним фінансовим операціям: налагодити більш тісну та ефективну співпрацю Державної служби фінансового моніторингу України з первинними моніторинговими установами, зокрема з банками та правоохоронними органами; розробити та впровадити систему оцінювання ефективності фінансового моніторингу на макрорівні, в окремих сегментах фінансового ринку та на макрорівні загалом; проводити перманентний моніторинг системи світових стандартів фінансової розвідки та максимально швидко адаптувати їх до вітчизняного законодавства; аби підвищити результативність функціонування системи протидії легалізації незаконно отриманих доходів слід організувати злагоджену діяльність усіх організацій і установ, що діють у сфері протидії «відмиванню» незаконно отриманих.

Проведено аналізу структури суб'єктів фінансової розвідки України. встановлено їх поділ на: первинні (звичайні та спеціально визначені суб'єкти фінансової розвідки) та державні. Варто зауважити, що до суб'єктів фінансової

розвідки, які мають спеціальні повноваження, пред'являються певні вимоги та обов'язки. Зокрема, вони зобов'язані повідомляти державні органи про підозрілі або високо-ризиковані операції.

Визначено ієрархію суб'єктів фінансової розвідки та їх підпорядкування. Здійснений розподіл первинних суб'єктів фінансової розвідки відповідно до їх підпорядкування державним органам дав змогу виокремити внутрішні механізми співпраці та зв'язки, які виникають під час виконання заходів протидії нелегальним фінансовим операціям.

Встановлено види операцій, які підлягають фінансовому моніторингу. Зазвичай, такі операції набувають статусу порогових і відносяться до сфери обов'язкового контролю. Ідентифіковано основні критерії для визначення порогових операцій: для переказу безготівкових коштів для зарахування на рахунок отримувача в оплату вартості товарів, робіт, послуг, погашення зобов'язання за кредитом – від 30 тис. грн до 400 тис. грн (перевірка діяльності), більше 400 тис. грн (повідомлення компетентних органів); для переказу готівкових коштів – більше 5 тис. грн до 400 тис. грн (перевірка діяльності), більше 400 тис. грн (повідомлення компетентних органів).

Враховуючи розвиток нових фінансових інструментів, зокрема крипто валюти, для них теж встановлено порогові суми. Зокрема, обсяг операції з віртуальними валютами – більше 30 тис. грн в іноземній валюті в еквіваленті за офіційним курсом НБУ. Крім того. Проводять посилені заходи фінансової розвідки, а саме: номер рахунка/електронного гаманця або унікальний номер електронного платіжного засобу чи наперед оплаченої картки; номер рахунка або унікального номера електронного платіжного засобу отримувача або наперед оплаченої картки; якщо відсутні електронний гаманець – наводиться унікальний номер фінансової інформації.

З'ясовано, що відповідно до законодавства крім наведених порогових сум, деякі види операцій також можуть бути віднесені до ризикових, якщо вони відповідають певним критеріям: зарахування/переказ коштів, коли одна зі сторін (учасників) має реєстрацію / проживання / місце знаходження у

державі, що не виконує належним чином рекомендації ФАТФ; фінансові операції політично значущих осіб, членів їхньої сім'ї/пов'язаних осіб; фінансові операції з переказу коштів за кордон, у т.ч. числі до держав, віднесених Кабінетом Міністрів України до офшорів; фінансові операції з готівкою (внесення, переказ, отримання коштів).

Проведено критичний аналіз нормативно-правової бази різних держав, що стосується проблемних питань фінансової розвідки. Зазначений аналіз дав змогу встановити, що у світі існує безліч моделей та законодавчих основ для функціонування фінансової розвідки. В Україні ця система здебільшого орієнтована на адміністративний підхід, що визначає її зону компетенції та відповідальності. Також виділено ключові переваги організації фінансової розвідки в іноземних країнах, які доцільно застосувати в Україні: розробка та розширення різноманітних джерел для отримання інформації про підозрілі та ризиковані фінансові операції; забезпечення високого рівня співпраці в боротьбі з незаконними фінансовими операціями та відмиванням коштів, отриманих незаконним шляхом; обмеження в передачі даних про порушення податкового законодавства іншим країнам для збереження конфіденційності та захисту від зовнішнього впливу на бізнес; вимога до банків про надання інформації щодо підозрілих банківських рахунків; підтримка тісної співпраці між фінансовою розвідкою та правоохоронними органами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВОИМ ОПЕРАЦІЯМ

2.1. Макроекономічний аналіз системи фінансової розвідки України

Щоб розробити дієву модель фінансової розвідки в Україні, потрібно спершу оцінити її ефективність і визначити основні проблемні аспекти, що негативно впливають чи знижують ефективність її функціонування. Однак, оцінити ефективність української системи фінансової розвідки доволі складно, оскільки у наукових працях відсутній єдиний методичний підхід до її оцінювання. З огляду на це, проведемо теоретичний аналіз наявних методів оцінки ефективності фінансової розвідки та виберемо найбільш оптимальний варіант оцінки.

Першочергово необхідно визначити ті головні критерії, за якими буде оцінюватися ефективність системи фінансової розвідки в Україні. Найоптимальнішим підходом до здійснення такої оцінки вважається підхід [15], заснований на поділі критеріїв на дві групи:

- ✓ кількісні показники;
- ✓ якісні показники.

Відтак, ефективність функціонування системи фінансової розвідки держави можна оцінювати через аналіз і розрахунок якісних показників непрямого впливу, таких як:

- ✓ рівень тіньової економіки;
- ✓ індекс сприйняття корупції;
- ✓ індекс легкості ведення бізнесу;
- ✓ міжнародний індекс прав власності для України;
- ✓ індекс економічної свободи.

Зазначена система показників покликана відображати стан безпеки у фінансовій сфері держави та є, в основному, якісним свідченням

функціонування всієї системи фінансової розвідки. Водночас, вплив на значення цих показників значною мірою мають інші види безпекових заходів та безпекової діяльності у фінансовій сфері. Хоча цей набір показників не демонструє безпосередню ефективність роботи підрозділу фінансової розвідки, використання обох груп критеріїв може допомогти дати оптимальну оцінку системи фінансової розвідки країни.

Більш того, ефективність системи фінансової розвідки держави можна оцінювати, аналізуючи та обчислюючи показники прямого впливу, такі як:

- ✓ загальна кількість проведених операцій з фінансової розвідки;
- ✓ загальна кількість підозрілих транзакцій, виявлених під час фінансової розвідки;
- ✓ кількість справ, розроблених і доведених до кримінального провадження та суду [15].

Отже, динаміка цих показників безпосередньо відображає роботу підрозділу фінансової розвідки держави. Це кількісні характеристики, які відображають основні результати діяльності цього безпекового підрозділу.

Враховуючи результати проведеного теоретичного аналізу, можна зробити висновок, що застосування обраної методики дозволить отримати оптимальну інформацію про ефективність системи фінансової розвідки країни та виявити ключові проблемні аспекти, які потребують усунення задля удосконалення системи фінансової розвідки.

Перейдемо до дослідження ефективності системи фінансової розвідки в Україні, використовуючи обрану методику. Проаналізуємо основні макроекономічні показники країни, які відображають безпекову ситуацію у фінансовій сфері.

Розпочнемо аналіз системи фінансової розвідки з оцінки рівня тіньової економіки в Україні. Слід зазначити, що вимірювання цього показника є досить складним процесом через велику кількість різного роду методик та підходів до визначення її рівня в країні. До того ж, всі ці методи є предметом наукових дискусій та обговорень. Зазначимо також, що з метою проведення

оцінки рівня тіньової економіки держави будемо використовувати методику [15]. Важливо підкреслити, що міжнародні аналітики визначають рівень тіньової економіки України на рівні 40-50 %, який розраховувався приблизно на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Варто також зауважити, що перевірка достовірності таких розрахунків є доволі складним завданням, тому проведемо розрахунок рівня тіньової економіки в Україні за період 2017-2022 років, а результати аналізу відобразимо графічно на рисунку 2.1.

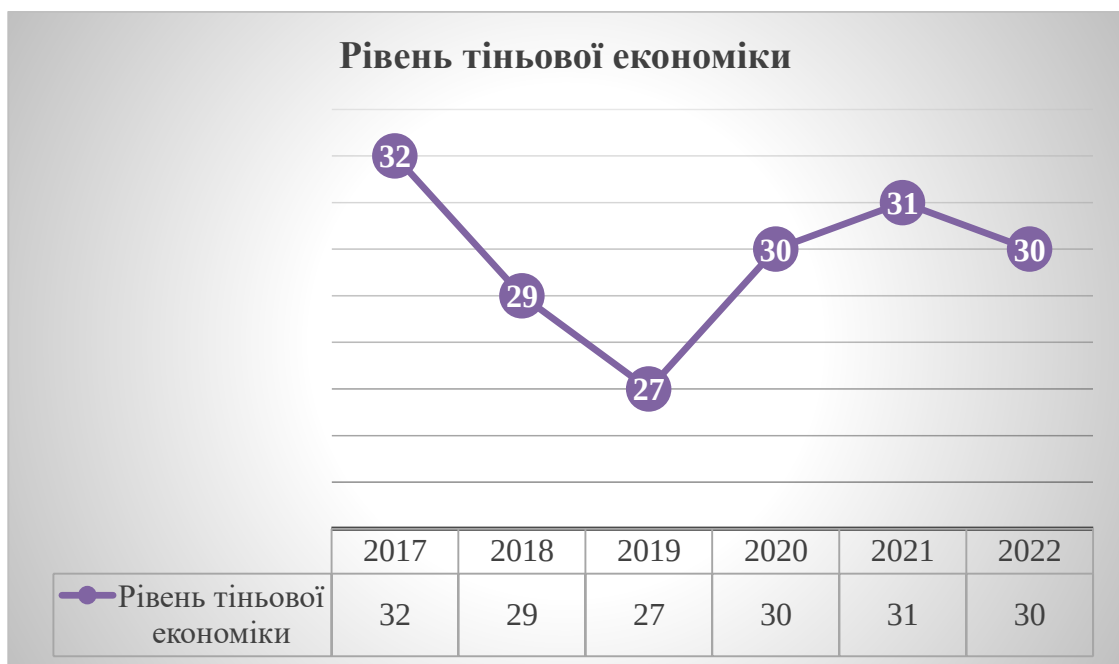

Рис. 2.1. Динаміка рівня тіньової економіки в Україні

З результатів проведеного аналізу видно, що рівень тіньової економіки в Україні демонструє дві основні тенденції: стабільне зниження до 2019 року та різке зростання в період 2019-2022 років. Цю ситуацію можна пояснити значним впливом держави, зокрема через дії відповідних органів, включаючи підрозділ фінансової розвідки, що реалізували заходи протидії незаконним фінансовим операціям та антилегалізаційні ініціативи. Така зміна тенденцій рівня тіньової економіки сталася через пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році. Також варто

відзначити, що з початку війни рівень тіньової економіки перестав зростати. Прогнозувати подальші зміни в рівні тіньової економіки є складним завданням, однак однозначно можна стверджувати, що фінансова розвідка має посилюватись, втілюючись у безпекових заходах, оскільки супротивник активно використовує фінансову систему України задля фінансування терористичних і колабораційних дій.

Наступним етапом нашого аналізу буде вивчення динаміки індексу сприйняття корупції в Україні, який також відображає загальні тенденції в системі протидії нелегальним фінансовим операціям та легалізації незаконно отриманих доходів. Цей індекс визначається шляхом обчислення середнього значення на основі даних 13 авторитетних міжнародних організацій. Результати аналізу динаміки індексу сприйняття корупції в Україні ілюструються графічно на рисунку 2.2.

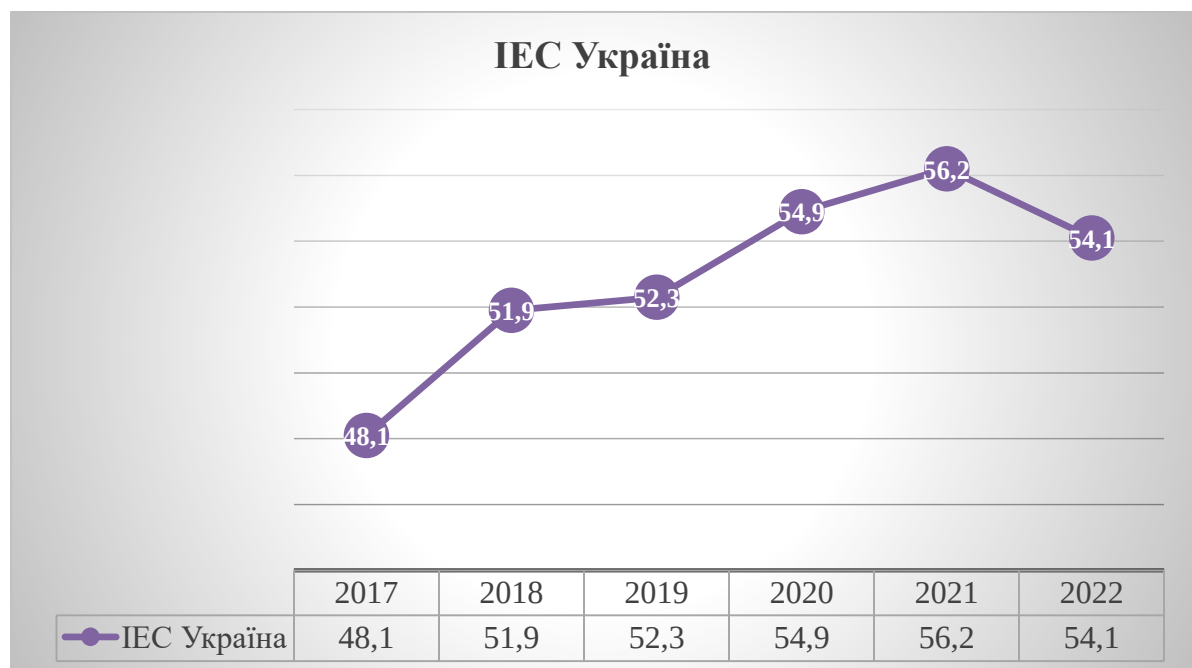

Рис. 2.2. Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні

Аналізуючи зміни цього індексу, слід зазначити, що його найнижче значення за весь вивчений період припадає на 2019 рік – початок пандемії Covid-19. Крім того, незважаючи на військові дії на території України,

значення індексу продовжує зростати. Така тенденція вказує на зміни в суспільній свідомості, які демонструють ненормальність корупції як явища, прийняттого для країни в цілому.

Також, в межах макроекономічного аналізу проведемо аналіз динаміки індексу легкості ведення бізнесу в Україні. Незважаючи на те, що впродовж останніх років розрахунок цього індексу не здійснювався через доволі об'єктивні причини – результати аудиту, проведеного міжнародною аудиторською компанією продемонстрували наявність фактів тиску та цілеспрямованого впливу на експертів, а також випадки фальсифікації і підробки результатів дослідження, вважаємо доцільним представити динаміку цього індексу за попередній період. Отож, аналіз динаміки цього індексу буде охоплювати період 2017-2021 років.

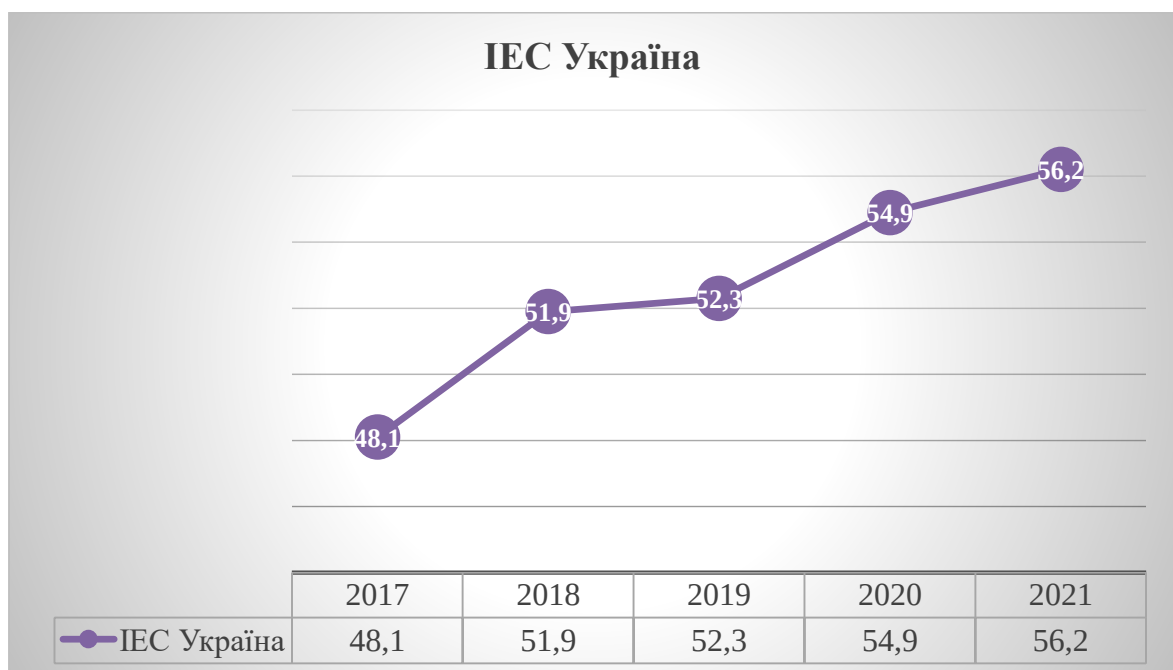

Рис. 2.3. Динаміка індексу легкості ведення бізнесу в Україні

У цілому динаміка індексу легкості ведення бізнесу в Україні характеризується позитивними змінами, оскільки протягом вивченого періоду країна піднялася на 19 позицій у рейтингу. Можна припустити, що з початком повномасштабного вторгнення росії Україна опустилася в загальному

рейтингу цього індексу через військовий конфлікт на своїй території, який значно ускладнює багато соціально-економічних процесів. Проте, загальна тенденція індексу за попередні роки також свідчить про ефективність системи фінансової розвідки держави.

Наступним етапом нашого аналізу стане вивчення динаміки міжнародного індексу прав власності (МІПВ) для України. Результати дослідження динаміки цього індексу зображені на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Динаміка міжнародного індексу прав власності для України

Результати, представлені на рисунку, вказують на позитивні тенденції зростання міжнародного індексу прав власності (МІПВ) для України в період з 2017 по 2021 роки. Проте з 2021 по 2023 роки спостерігається тенденція до зниження цього індексу, що, ймовірно, відображає наслідки військових дій на території України та виникнення серйозних проблем із захистом прав власності у зв'язку з російською агресією.

Наступним етапом буде аналіз індексу економічної свободи в Україні. Визначення цього індексу передбачає укрупнення кількох його складових та обчислення інтегрального значення. До основних складових індексу зазвичай відносять:

- ✓ верховенство права (захист прав власності, ефективність судової системи, свобода від корупції);
- ✓ регуляторна ефективність (свобода підприємництва, свобода трудових відносин, грошова свобода);
- ✓ урядові фінанси (податкове навантаження, державні витрати, фінансове здоров'я);
- ✓ відкритий ринок (свобода торгівлі, інвестиційна свобода, фінансова свобода).

Основні результати розрахунків цих складових і інтегрального значення індексу представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Індекс економічної свободи

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ІЕС Світ середнє значення	60,9	61,1	60,8	61,6	61,6	60,0
ІЕС Україна	48,1	51,9	52,3	54,9	56,2	54,1
Верховенство права						
- захист прав власності	41,4	41,0	43,9	47,5	48,5	39,7
- ефективність судової системи	22,6	29,5	31,5	42,2	41,1	31,4
- свобода від корупції	29,2	29,0	29,6	37,9	37,9	33,8
Регуляторна ефективність						
- свобода бізнесу	62,1	62,7	66,1	61,3	63,5	61,1
- свобода трудових стосунків	48,8	52,8	46,7	48,3	48,7	60,7
- грошова свобода	47,4	60,1	58,6	63,0	65,8	71,2
Урядові фінанси						
- податкове навантаження	78,6	80,2	81,8	81,1	88,7	89,1
- урядові витрати	38,2	45,0	46,9	47,2	48,2	44,5
- фінансовий стан (фіскальне здоров'я)	67,9	75,9	82,6	83,9	87,7	73,6
Відкритий ринок						
- свобода торгівлі	85,9	81,1	75,0	81,2	79,2	78,6
- інвестиційна свобода	25,0	35,0	35,0	35,0	35,0	35,0
- фінансова свобода	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0

Джерело: [15].

Слід підкреслити позитивну тенденцію індексу економічної свободи в Україні. Відповідно до висунутих у попередньому підрозділі аргументів, ця динаміка також опосередковано свідчить про ефективність роботи державної

системи фінансової розвідки. Проте порівняння середніх значень цього індексу для України (53) і промислово розвинутих країн (88) демонструє, що Україні слід активізувати зусилля для подальшого підвищення ефективності системи фінансової розвідки. Хоча здійснення таких дій під час війни є досить складним завданням, воно є вкрай необхідним для України та її майбутньої перемоги.

2.2. Аналіз джерел формування нелегальних фінансових потоків

Боротьба з нелегальними фінансовими операціями є важливим аспектом підтримки економічної стабільності та економічної безпеки держави. Такі операції, як відмивання грошей, фінансування тероризму та ухилення від податків, завдають серйозних збитків економіці і підривають довіру до фінансових установ. Через глобалізацію ринків і розвиток технологій ці правопорушення стають дедалі складнішими і різноманітнішими. Відповідно, створення ефективних механізмів для боротьби з цими явищами є необхідним кроком для захисту економічних інтересів країни та забезпечення правопорядку. Дослідження сучасних підходів до боротьби з нелегальними фінансовими потоками дасть змогу виявити основні проблеми та знайти шляхи їх усунення.

Отож, дослідження нелегальних фінансових операцій може виявитися досить складним процесом, оскільки відповідна статистична інформація зазвичай не доступна для публікації і має конфіденційний характер. Проте, для оцінки таких операцій ми будемо використовувати відкриті інформаційні джерела, які можуть слугувати основою для нашого аналізу. Відомо, що у світовій практиці існує поняття нелегальних фінансових потоків, тому в подальшому ми будемо звертатися до цього терміну в рамках нашого дослідження. На основі аналізу доступної статистичної інформації маємо змогу виокремити чотири ключові групи.

Офіційні звіти з боку державних структур і міжнародних організацій. Деякі країни публікують звіти, присвячені боротьбі зі злочинністю та нелегальними фінансовими потоками. До таких публікацій зокрема належать документи Міжнародного валютного фонду (МВФ), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Канадського управління фінансових розслідувань (FINTRAC) тощо.

Засоби масової інформації. Новинні ресурси та видання часто надають інформацію про конкретні випадки нелегальних фінансових потоків, які можуть бути корисні для проведення відповідного роду аналізу. Серед таких ресурсів варто виокремити такі світові видання: Reuters, Bloomberg і The Wall Street Journal.

Дослідницькі інститути. Деякі організації, такі як Global Financial Integrity, Transparency International і Global Witness, спеціалізуються на вивченні нелегальних фінансових потоків і публікують звіти та статистичні дані з цього питання. Така інформація є доволі корисною для проведення вторинного фінансового моніторингу в межах пошуку так званого «фінансового сліду» в межах глобальної фінансової системи.

Інформаційні бази. Існують різноманітні бази даних, які містять дані про нелегальні фінансові потоки, зокрема «Offshore Leaks Database» щодо офшорних компаній та «Corruption Perceptions Index» від Transparency International, що висвітлює питання корупції та виявлення незаконних фінансових потоків.

Проте потрібно враховувати, що дані про незаконні фінансові потоки можуть бути неповними та неточними через численні труднощі, що виникають під час їх збору та перевірки. Більшість таких фінансових операцій здійснюється через приховані канали, що дозволяє уникати їх фіксації в офіційних бухгалтерських документах, ускладнюючи отримання точних відомостей про ці транзакції. Деякі джерела інформації про незаконні фінансові потоки можуть бути спотвореними або навмисно спровокованими з метою приховати реальне походження коштів та ускладнити їх відстеження.

Крім того, дані про ці потоки можуть бути не лише відсутніми, а й недостатньо детальними, адже багато таких операцій проводяться в таємниці та поза законодавчими рамками.

Таким чином, при аналізі даних про нелегальні фінансові потоки важливо враховувати їх можливу неточність і ризик помилок. Ретельна перевірка та верифікація будь-якої інформації, що стосується нелегальних фінансових операцій, є критично важливими, враховуючи обмежену достовірність цих даних під час ухвалення рішень.

Відомо, що для оцінки нелегальних фінансових потоків існують три основні індикатори:

- ✓ «антивідмивний» індекс Базельського інституту управління,
- ✓ індикатор нелегальних фінансових потоків від Global Financial Integrity,
- ✓ індекс сприйняття корупції, що його надає Transparency International.

Базельський індекс протидії відмиванню грошей представляє собою рейтинговий перелік країн, які оцінені з точки зору загроз і ризиків, пов'язаних з фінансуванням тероризму та відмиванням незаконно отриманих доходів. Провівши аналіз даних базового індексу AML, можна визначити рівень ризику відповідності, що варіюється від 0 (низький ризик) до 10 (високий ризик). Відомо, що країни, що займають найвищі рангові позиції в рейтингу ПВД/ФТ, зазвичай мають слабо розвинені системи протидії відмиванню грошей, а також структурні і функціональні недоліки в своїх фінансових системах, високий рівень корупції та політичних ризиків. Ці чинники підвищують ймовірність відмивання коштів і фінансування тероризму. Оцінювання цих ризиків базується на кількох групах індикаторів: ризики, пов'язані з ПВД/ФТ; корупційні ризики; рівень прозорості у фінансовому секторі; прозорість і фінансова відповідальність у державному секторі; а також політичні і юридичні ризики.

Нещодавно було прийнято ряд законодавчих ініціатив, спрямованих на протидію корупції. Серед них — впровадження електронного декларування для посадових осіб, а також зміни в законодавстві, що стосуються державних

закупівель та інших правових аспектів. Проте зусилля, спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності державних органів, реформування правоохоронних органів і судової системи, а також розвиток громадського контролю, залишаються недостатніми. Унаслідок цього корупція продовжує бути серйозною проблемою для України у 2023 році, і для її подолання необхідні додаткові дії з боку уряду і суспільства. Серед інших основних ризиків, що сприяють появі нелегальних фінансових операцій в Україні, можна виділити використання готівки, ухилення від оподаткування, шахрайські схеми, діяльність конвертаційних центрів, а також фінансування тероризму і сепаратизму.

Таблиця 2.2

Основні джерела нелегальних фінансових операцій

ДЖЕРЕЛО	ХАРАКТЕРИСТИКА
Використання готівкових коштів	Використання готівки може стати серйозним ризиком для економіки, так як сприяє розвитку тіньової сфери, що призводить до значних втрат бюджету від несплачених податків, перешкоджає внутрішній конкуренції, та сприяє корупції, що знижує довіру громадськості до державних інститутів. Україна відзначається високим рівнем використання готівки, що становить понад 13% співвідношення обсягу готівки до ВВП у 2020 році, що є дуже високим показником для розвинутої країни. Ці значні обсяги готівки створюють значний ризик для економіки, оскільки готівка може бути використана для незаконного відмивання коштів та фінансування незаконних дій з мінімальним ризиком виявлення. Більше того, за оцінками Міністерства економіки падіння ВВП України за підсумками 2022 року на рівні 30,4% з похибкою в 2%. Рівень тіньової економіки у 2021 році склав 31% від обсягу офіційного валового внутрішнього продукту (ВВП) України. Це на 1 в.п. більше з показник 2020 року (30%). Такі показники свідчать про можливості для діяльності причетних до організованої злочинності, корупції та відмивання коштів.
Незаконне приховування доходів, що підлягають оподаткуванню, ухилення від сплати податків і фіктивні компанії	Україна зазнає значних втрат через ухилення від сплати податків у розмірі приблизно 180 млрд грн щороку, які відображаються в недостатній підтримці державного бюджету. Методи ухилення від сплати податків включають контрабанду, підробку, переміщення прибутку в офшорні зони, фальсифікацію податкової бази, зловживання податковими пільгами та преференціями, а також неофіційне підприємництво та ведення індивідуальної економічної діяльності без реєстрації, що створює серйозний ризик для економіки країни та підвищує рівень корупції та недовіри до державних інститутів. Україна відрізняється від інших країн тим, що найбільш масштабні схеми ухилення від оподаткування організовані великими корпораціями. В інших країнах ухилення від сплати податків є типовим

	для дрібних незареєстрованих підприємств. Використання фіктивних компаній великими корпораціями обходиться національному бюджету України приблизно у 600 млн доларів США. Великі корпорації прагнуть максимізувати свій прибуток за рахунок зниження податків, тому вони вдаються до схем ухилення від сплати податків і перераховують свої прибутки до юрисдикцій із нижчими ставками оподаткування. За оцінками, обсяг такого перерахування складає близько трьох мільярдів доларів США щороку
Відмивання доходів отриманих від розкрадання, нецільового використання державних коштів	Корупція та зловживання владою, спрямовані на отримання злочинних доходів, можуть бути здійснені за допомогою використання бюджетних коштів, які є важливим джерелом фінансування для державних підприємств, територіальних громад та інших суб'єктів, що фінансуються коштом державного та місцевих бюджетів. Значна частина цих коштів направляється на програму «Велике будівництво» для ремонту доріг, а також на закупівлю обладнання для військового сектору та медичної галузі, що може створювати ризики для корупції та розкрадання бюджетних коштів. У зв'язку зі зменшенням контролю над проведенням державних закупівель, ці ризики можуть зростати
Конвертаційні центри	За оцінками даних MONEYVAL, конвертаційні центри є одним з найбільших ризиків для легальної економіки, оскільки вони можуть бути використані для відмивання коштів та проведення інших незаконних операцій. Наприклад, такі центри можуть бути використані для вивезення виручки за межі країни, конвертації надходжень у готівку, щоб зробити ці кошти законними, а також для вилучення коштів з легальної економіки.
Шахрайство	За даним Всесвітнього дослідження економічних злочинів та шахрайства у 2020, 51 % респондентів в Україні постраждали від шахрайства за останні 24 місяці. Цей показник вищий, ніж середній у світі (47%), та зріс порівняно з 48% у 2018 році. До найбільших видів шахрайства відносять: незаконне привласнення майна (47%), хабарництво та корупція (47%), кіберзлочини (31%), шахрайство з боку клієнтів (31%), шахрайство у закупівлях (31%). Приблизно 38% організацій в Україні повідомили про збиток, що оцінюється в розмірі менше 50 000 дол. США, а 13% організацій повідомили, що збитки були на сумі від 100 тисяч до одного мільйона доларів США, 9% повідомили про збитки в розмірі від 1 млн дол. США.
Фінансування тероризму та сепаратизму.	Україна стикається з проблемними секторами, включаючи некомерційний сектор, які представляють серйозну загрозу фінансування тероризму та сепаратистських груп. Основні фактори, які призводять до цього стану, включають використання великих обсягів готівки в економіці, недостатнє регулювання діяльності неприбуткових організацій, слабкий контроль за реєстрацією юридичних осіб та їхніх бенефіціарних власників, а також недостатній контроль над окремими ділянками державного кордону. Додатково, географічне положення країни сприяє зростанню ризиків фінансування терористичної та сепаратистської діяльності, а також незаконного потоку зброї й амуніції, який часто супроводжується незаконними фінансовими операціями. Більше того, з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну Росія перейшла до відкритого фінансування тероризму в Україні з Державного бюджету РФ. Відомо, що основним джерелом фінансування РФ її війни проти України є кошти Державного бюджету РФ, одержані за експорт енергоносіїв

Згідно з оцінкою національних ризиків України, організована злочинність становить серйозну загрозу для країни. Її діяльність може негативно впливати на економіку через такі злочини, як торгівля людьми, наркоторгівля, контрабанда товарів і підроблених продукції, а також кіберзлочинність. Основні види схем легалізації кримінальних доходів представлені в додатках Б і В. Найбільш активно діючі організовані злочинні угруповання знаходяться в Криму, на сході Донецької та Луганської областей, а також у Запорізькій та Одеській областях. Ці групи займаються великим спектром незаконної діяльності, що може мати серйозний негативний вплив на бізнес і інвестиційний клімат у регіонах їх діяльності. Влада повинна нагально звернути увагу на цю проблему та вжити необхідних заходів для протидії організованій злочинності, в тому числі зміцнити правоохоронні органи, вдосконалити законодавство та активізувати співпрацю з міжнародними партнерами. Це може сприяти поліпшенню бізнес-середовища в Україні та забезпечити більш безпечні та стабільні економічні умови. Таким чином, Україна стикається з великими обсягами нелегальних фінансових потоків, які складають значну частину її ВВП. Ці потоки мають безліч джерел, серед яких корупційні практики, контрабанда, наркоторгівля та інші аспекти організованої злочинності.

2.3. Аналіз діяльності суб'єктів фінансової розвідки держави

Третій етап нашого аналізу, відповідно до запропонованого підходу, передбачає оцінку кількісних показників, які відображають результати роботи підрозділу фінансової розвідки та її вплив на фінансову безпеку держави. Цей аналіз буде здійснено за допомогою визначеного набору показників.

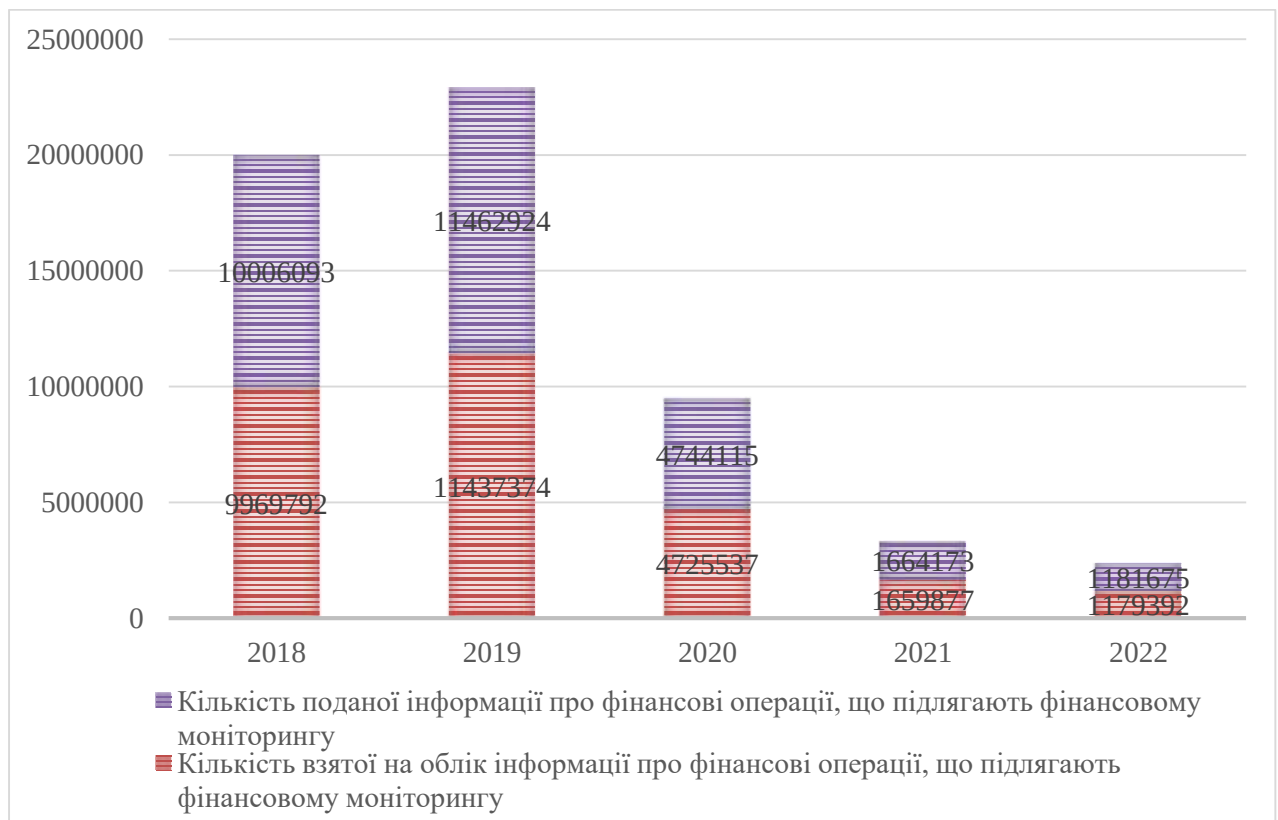
Розпочнемо цей етап аналізу із вивчення динаміки повідомлень про фінансові операції шляхом визначення певних показників, зокрема:

- ✓ обсягу зареєстрованої інформації щодо фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

- ✓ обсягу інформації, наданої про фінансові операції, які також підпадають під процедуру фінансового моніторингу.

Обчислення такого роду показників дозволить виявити загальні тенденції та встановити тренди щодо кількості операцій, які підлягають фінансовому моніторингу в часі. Отож, зростання або зменшення кількості підозрілих фінансових операцій може свідчити про підвищення суспільної свідомості та моралі, або відображати позитивний вплив системи фінансової розвідки, що проявляється у виконанні її превентивних функцій. Незважаючи на те що такі висновки не можуть бути підтверджені або спростовані емпірично, ми вважаємо їх логічно обґрунтованими і достатньо аргументованими.

Результати проведеного аналізу наведемо графічно на рисунку 2.5.

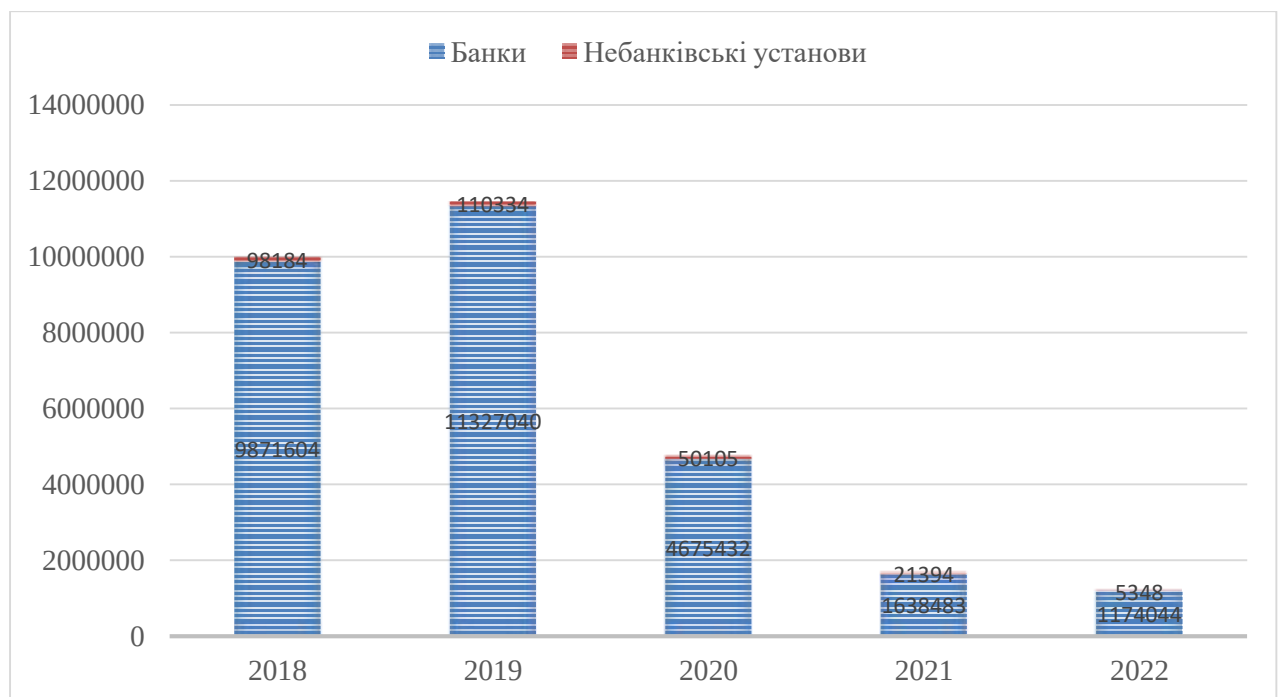
Джерело: [15].

Рис. 2.5. Динаміка інформування про фінансові операції

Поведений аналіз показує загальну тенденцію до зниження обсягів інформування про фінансові операції у період з 2020 по 2022 роки. Це може

бути наслідком зменшення активності бізнесу та фінансових операцій, викликаних пандемією корона вірусу та початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. Однак, скорочення кількості інформації, що подається та реєструється стосовно операцій, підлягаючих фінансовому моніторингу, може також свідчити про зростання суспільної свідомості або зменшення обсягів тіньових трансакцій завдяки ефективності роботи системи фінансової розвідки України.

Також проаналізуємо динаміку інформування про фінансові операції, здійснені банківськими та небанківськими установами. Такий аналіз проведемо за період з 2018 по 2022 роки. Результати цього аналізу буде представлено графічно на рисунку 2.6.

Джерело: [15].

Рис. 2.6. Динаміка інформування про фінансові операції банками та небанківськими установами

Варто відзначити, що аналіз тенденцій у повідомленнях про фінансові операції, які проводяться банками та небанківськими установами, виявляє подібну динаміку до раніше вивчених показників. Загалом, дані вказують на

збільшення кількості повідомлень у 2018-2019 роках, а також на поступове їх зменшення в періоді з 2019 по 2022 роки. Можна припустити, що ці зміни зумовлені взаємопов'язаними факторами. Загалом, кількість повідомлень про фінансові операції демонструє практично синхронну динаміку протягом усього зазначеного періоду. Це дає привід стверджувати, що національна система фінансової розвідки значною мірою залежить від діяльності банківських та небанківських установ, які виконують функції первинного фінансового моніторингу.

Наступним кроком аналізу буде визначення структури повідомлень та тих суб'єктів, які надають інформацію про фінансові операції. Отримані результати будуть представлені графічно на рисунку 2.7.

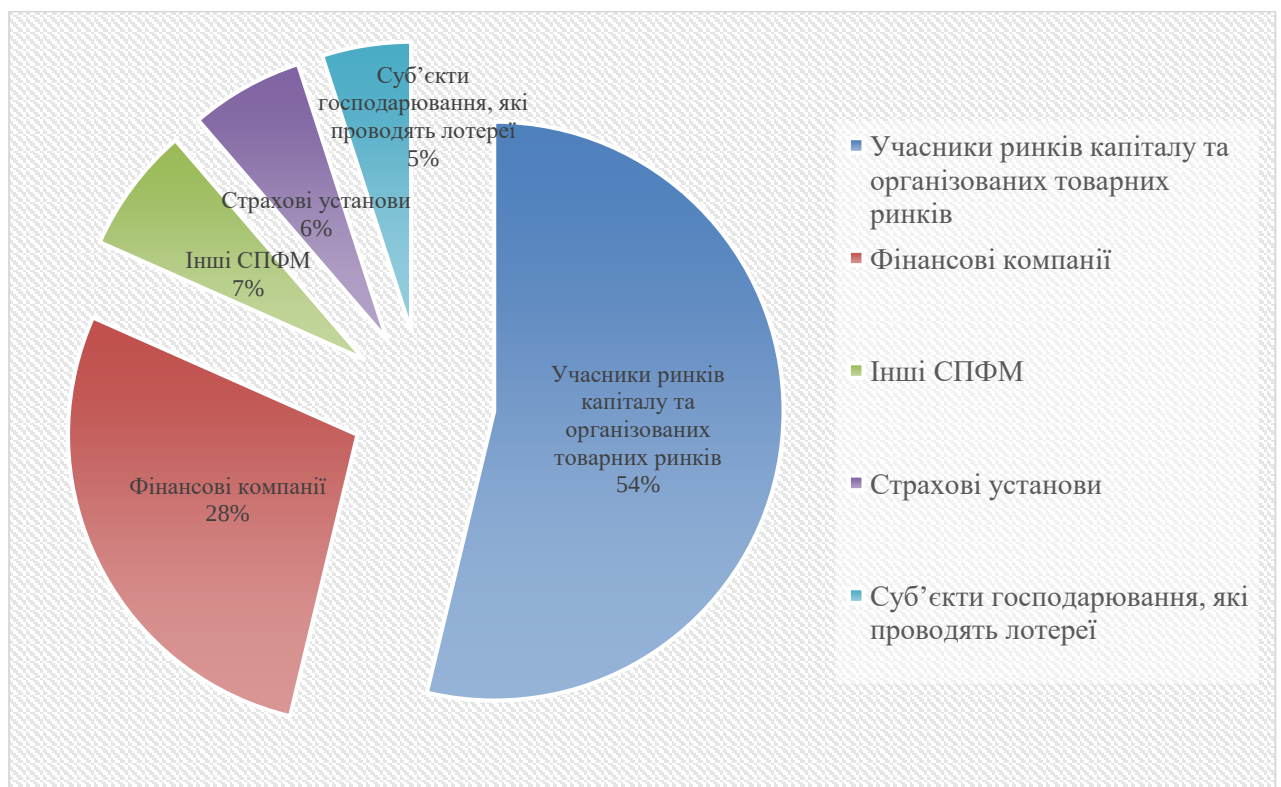

Рис. 2.7. Питома вага повідомлень

Джерело: [15].

На основі графічного аналізу можна зробити висновок, що значна частина повідомлень (54%) про фінансові операції поступає від учасників ринку капіталу та товарного ринку, що вказує на їхню важливу роль як суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Більш ніж чверть повідомлень надходить від фінансових компаній. Інші повідомлення, хоча в значно менших обсягах, надходять від страхових компаній, лотерейних організацій та інших учасників первинного фінансового моніторингу. У підсумку, результати аналізу свідчать про те, що більше трьох чвертей повідомлень про фінансові операції надходять від основних учасників фінансового ринку та ринку капіталу, що підкреслює значущість і необхідність проведення первинного фінансового моніторингу.

Вважаємо доцільним, додатково, в рамках нашого дослідження, визначити частку фінансових операцій, які були зареєстровані підрозділом фінансової розвідки — Державною службою фінансового моніторингу України. Результати цього аналізу будуть представлені графічно на рисунку 2.8.

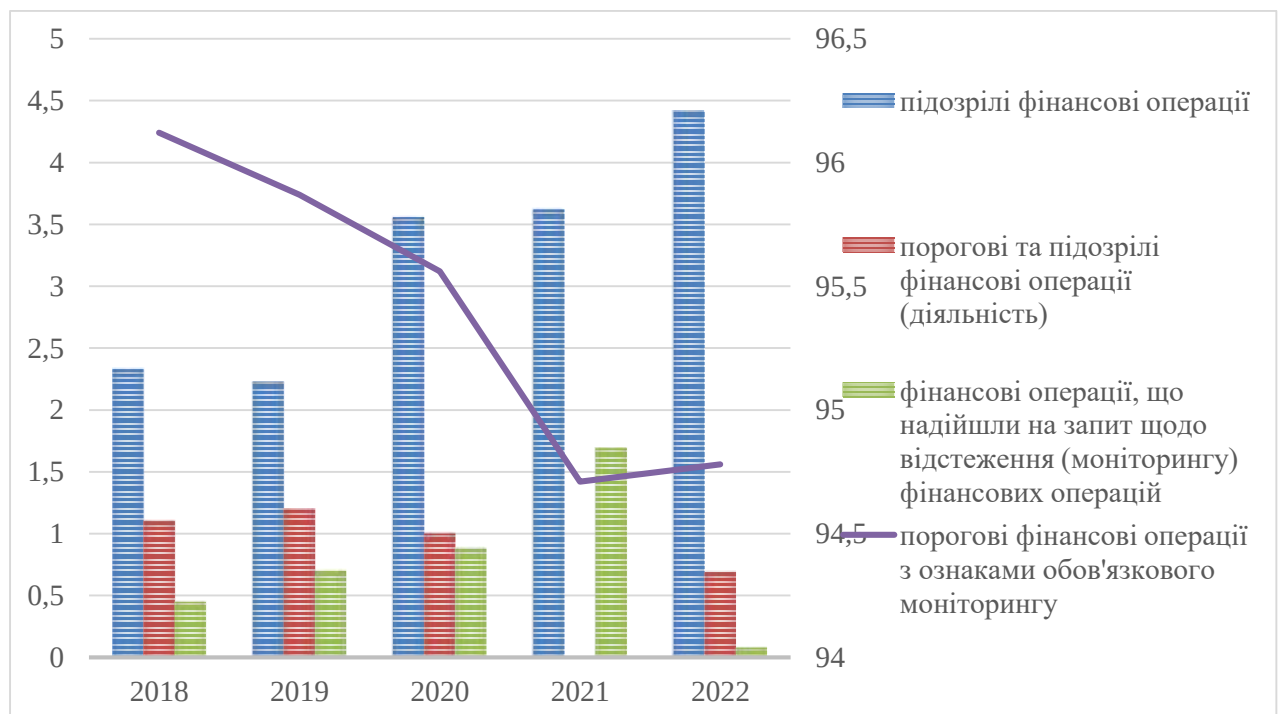

Рис. 2.8. Питома вага фінансових операцій у загальній кількості взятих ДФМ на облік (%)

Джерело: [15].

Результати виконаного аналізу показують, що в середньому 95 % операцій, зафіксованих Держфінмоніторингом, класифікуються як підозрілі фінансові транзакції, що вимагають проведення фінансової розвідки, а також як порогові фінансові операції.

Варто зазначити, що незважаючи на зниження кількості повідомлень про фінансові транзакції та обсягу зафіксованої інформації, кількість досьє, що формуються Державною службою фінансового моніторингу України, продовжує зростати. Це свідчить про ефективність функціонування системи фінансової розвідки в Україні.

Наступним етапом аналізу буде визначення джерел інформації, що передалася до правоохоронних органів, включаючи виявлення суб'єктів, які здійснювали моніторинг, а також кількість повідомлень, які вони сформували. Результати цього аналізу будуть представлені за 2022 рік на рисунку 2.9.

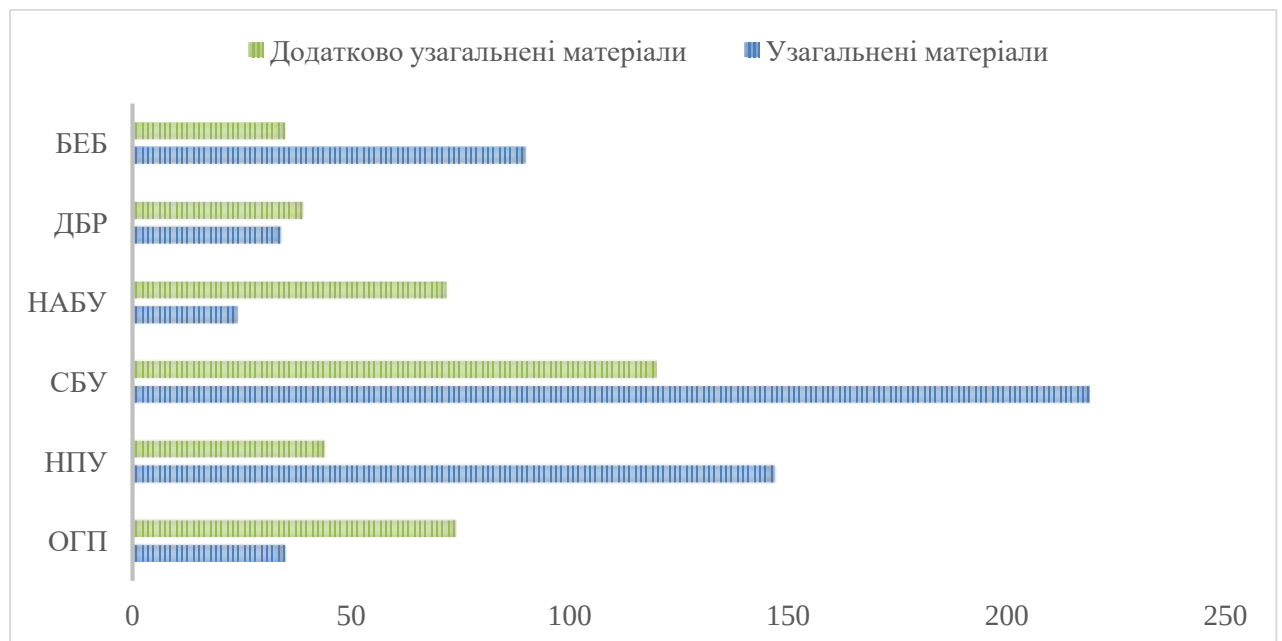

Рис. 2.9. Джерела переданих ДФМ матеріалів до правоохоронних органів у 2022 році

Джерело: [15].

Отож, робимо висновок, що за результатами аналізу, найбільша кількість узагальнених матеріалів була направлена до Служби безпеки України, Національної поліції та Бюро економічної безпеки. Серед додатково узагальнених матеріалів також домінують запити від СБУ, Офісу Генерального прокурора та Національного антикорупційного бюро. Це свідчить про те, що основні матеріали були передані ключовим структурам, які займаються боротьбою з фінансовими та економічними злочинами в країні.

В цілому, підсумовуючи результати аналізу, можна стверджувати, що система фінансової розвідки в Україні функціонує ефективно. Однак існують суттєві труднощі та проблеми в діяльності підрозділів фінансової розвідки, викликані військовими діями. Додатково, слід зазначити, що деякі макроекономічні показники, такі як рівень тіньової економіки, індекс сприйняття корупції та індекс економічної свободи, свідчать про відносно низьку результативність системи фінансового моніторингу в Україні.

Висновки до розділу 2

Обґрунтовано важливість впровадження теоретико-методологічного підходу щодо оцінки ефективності фінансової розвідки на державному рівні, що передбачає проведення аналізу на двох рівнях: спочатку потрібно визначити основні макроекономічні показники країни, а потім здійснити аналіз ключових аспектів роботи Державної служби фінансового моніторингу.

Як результат проведеного аналізу виявлено складну тенденцію рівня тіньової економіки: спостерігалось постійне зниження цього показника до 2019 року, а в період з 2019 по 2022 роки – різке зростання. Запропоновано умовивід, що зміна тенденції рівня тіньової економіки була спричинена пандемією COVID-19, а також повномасштабним вторгненням Росії в Україну в 2022 році. Обґрунтовано необхідність посилення заходів фінансової розвідки в умовах війни проти росії, оскільки ворог активно використовує фінансову систему України для підтримки терористичних і колабораційних дій.

Індекс сприйняття корупції показав позитивні зміни, що свідчить про зміщення суспільного усвідомлення щодо ставлення до корупції як до надзвичайно негативного та руйнівного явища для країни в цілому.

Відзначено зростання індексу легкості ведення бізнесу, оскільки за період аналізу Україна піднялася в рейтингу на 19 позицій. Однак, з початком повномасштабного вторгнення Росії Україна зазнала падіння у рейтингу через військові дії на її території, які ускладнюють ряд соціально-економічних процесів.

Аналіз динаміки міжнародного індексу прав власності вказує на позитивні зміни у його значеннях для України в період з 2017 по 2022 рік. Проте з моменту початку війни спостерігається тенденція до зниження цього індексу, що в основному пов'язано з бойовими діями на території країни та виникненням серйозних проблем із захистом прав власності.

З'ясовано, що ефективність фінансової розвідки в Україні підтверджується позитивними тенденціями індексу економічної свободи. Однак, середнє значення зазначеного індексу в Україні у порівнянні з іншими розвинутими країнами свідчить про потребу в інтенсифікації зусиль по вдосконаленню системи фінансового моніторингу в Україні.

Проведено аналіз ефективності системи фінансової розвідки, що включає визначення кількісних показників роботи Держфінмоніторингу. Виявлено тенденцію до зменшення загального обсягу інформації про фінансові операції, які підлягають моніторингу. Серед причин такої динаміки виділяються: підвищення податкової та фінансової дисципліни, позитивні зміни в суспільній свідомості, а також скорочення обсягу фінансових операцій через пандемію COVID-19 та військові дії.

Висловлено висновок, що система фінансової розвідки України працює на задовільному рівні. Проте, деякі макроекономічні показники, такі як рівень тіньової економіки, індекс сприйняття корупції та індекс економічної свободи, залишаються на критично низькому рівні, що вказує на потребу в подальшому вдосконаленні цієї системи.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід організації фінансової розвідки

Фінансова розвідка виконується як державними, так і приватними установами і використовується антилегалізаційними органами та іншими відповідними структурами для розслідування фактів нелегальних фінансових потоків, відмивання грошей, що пов'язані з основними злочинами, а також фінансування тероризму. Основною метою міжнародних ініціатив, спрямованих на боротьбу з незаконними фінансовими потоками, є забезпечення можливості цих органів збирати, оцінювати, аналізувати та надавати надійну, точну, актуальну і релевантну інформацію. Влада також повинна мати можливість ефективно оцінювати цю інформацію, щоб фінансові розслідування могли виявляти та відслідковувати незаконні активи, а також способи їх легалізації.

Підрозділи фінансової розвідки (ПФР) формуються відповідно до політики у сфері правоохоронної діяльності, а їх основні характеристики зазвичай узгоджуються з правовими та адміністративними рамками кожної держави.

Більшість країн формують підрозділи фінансової розвідки (ПФР) відповідно до Рекомендацій Цільової групи фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) та інших міжнародних стандартів у сфері протидії незаконних фінансових операцій, фінансуванню тероризму тощо. Ці підрозділи виконують функцію центральних національних органів, відповідальних за отримання та аналіз звітів про підозрілі фінансові операції, а також іншої інформації, що стосується відмивання грошей та злочинів, які служать основою для таких дій, та їх подальше інформування компетентних органів.

Станом на 2024 рік підрозділи фінансової розвідки були створені у понад 170 країнах, і 165 з них стали учасниками Егмонтської групи. Підрозділи фінансової розвідки зазвичай виступають у ролі посередника між фінансовими установами та іншими суб'єктами звітності з одного боку, та правоохоронними органами та прокурорами з іншого. Наявність підрозділів фінансової розвідки як незалежного центрального національного органу дозволяє об'єктивно оцінювати та поширювати фінансову інформацію, забезпечуючи при цьому захист конфіденційності. Крім цього, підрозділи фінансової розвідки здійснюють міжнародний обмін фінансовою інформацією з відповідними підрозділами інших країн та з іноземними компетентними органами.

У контексті боротьби з відмиванням грошей, а також злочинами, які з цим пов'язані, та фінансуванням тероризму, країнам рекомендовано створювати відповідні правоохоронні органи для забезпечення належного розслідування таких злочинів і проведення фінансових розслідувань.

Разом із розвідувальними і слідчими підрозділами правоохоронних структур та/або іншими уповноваженими органами, підрозділи фінансової розвідки виконують роль компетентних органів, які можуть вдосконалити традиційні кримінальні розслідування, включаючи фінансові аспекти. Фінансова інформація, що збирається підрозділами фінансової розвідки та іншими компетентними органами, повинна бути ретельно проаналізована для ініціювання активних фінансових розслідувань. Аналітичні можливості підрозділів фінансової розвідки сприяють створенню різноманітних розвідувальних продуктів, які можуть бути корисними для правоохоронців.

Регулярно підрозділи фінансової розвідки безкоштовно обмінюються інформацією з цими органами щодо підозри у відмиванні коштів, а також у випадках, пов'язаних з предикатними злочинами та фінансуванням тероризму. Поширена інформація може стосуватися існуючих організацій, які викликають інтерес, підтримувати вже розпочаті розслідування або стимулювати нові розслідувані дії на основі наданих нових даних.

Проте, для того щоб правоохоронні органи могли ефективно отримувати інформацію та розвідувальні дані, зібрані та проаналізовані підрозділами фінансової розвідки (ПФР), необхідна тісна співпраця між ними. У багатьох юрисдикціях рішення про створення фінансових розвідувальних підрозділів як буфера між суб'єктами звітування та правоохоронцями призводить до інституційного розриву між тими, хто аналізує фінансову інформацію, і тими, хто відповідає за проведення розслідувань.

У ряді країн можливості співпраці між підрозділами фінансової розвідки і правоохоронними структурами можуть бути значно поліпшені. У цьому контексті розглянемо, як організована співпраця між підрозділами фінансової розвідки та правоохоронними органами в окремих країнах ЄС, вивчимо перешкоди для їхньої тіснішої взаємодії та на основі отриманого досвіду запропонуємо ряд рекомендацій, які сприятимуть подоланню цих бар'єрів для вітчизняного підрозділу фінансової розвідки та правоохоронних органів України з урахуванням міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ) і найкращих практик.

Більшість міжнародних і регіональних угод, які стосуються протидії нелегальним фінансовим операціям та фінансуванню тероризму, не містять положень, що регламентують взаємодію між підрозділами фінансової розвідки та правоохоронними органами на рівні держави. Єдиною винятковою угодою є Конвенція ООН проти корупції, прийнята в 2003 році, а також Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена в 2000 році. Обидва документи включають одне й те саме положення, яке стосується міжвідомчої співпраці в протидії відмиванню грошей. Відповідно до цього положення, країни зобов'язані забезпечити можливість співпраці та обміну інформацією між їхніми адміністративними, регуляторними, правоохоронними та іншими компетентними органами як на національному, так і на міжнародному рівні, дотримуючись вимог внутрішнього законодавства. Для досягнення цієї мети країнам слід розглянути створення

підрозділу фінансової розвідки як національного центру для збору, аналізу та розповсюдження інформації про потенційне відмивання коштів.

Оптимізація діяльності підрозділів фінансової розвідки стала темою спільного дослідження ООН, Групи Світового банку та 60 країн Егмонтської групи [33]. Вивчивши відповіді, отримані від ПФР та правоохоронних структур, дослідники виокремили кілька проблем, що можуть негативно позначитися на ефективності співпраці між цими установами, а також визначили практики, що можуть зміцнити таку взаємодію. На основі міжнародного досвіду співпраці правоохоронних органів і ПФР було сформульовано низку рекомендацій, які ґрунтуються на світових стандартах у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Таблиця 3.1.

Результати аналізу світового досвіду організації фінансової розвідки

Рекомендація	Загальний опис заходів, що можуть бути інтегровані у вітчизняну систему фінансової розвідки
Обмін інформацією	ПФР повинні бути уповноважені отримувати інформацію, якою володіють усі відповідні національні правоохоронні органи
Доступ до інформації	Доступ ПФР до внутрішньої інформації правоохоронних органів не повинен регулюватись обов'язковим Меморандумом про співпрацю
	ПФР має мати прямий доступ до всієї відповідної інформації, що зберігається в правоохоронних органах
	ПФР має мати доступ до всіх відповідних типів інформації, що зберігається правоохоронними органами, включаючи інформацію про розслідування, судові переслідування та засудження та інформація про судимості
	Коли ПФР запитує або отримує доступ до інформації від правоохоронних органів від імені іноземного ПФР, не повинні застосовуватися надміру обмежувальні умови, такі як необхідність запиту про взаємну правову допомогу або Меморандум про співпрацю
Поширення інформації	ПФР повинні бути уповноважені поширювати свою інформацію компетентним національним органам, коли проведений аналіз показує, що немає жодної підозри у відмиванні злочинних грошей, але вони мають підстави підозрювати, що вчинено інші (щонайменше тяжкі) кримінальні правопорушення
	Правовий статус інформації ПФР, яка надається правоохоронним органам та/або іншим компетентним органам, має регулюватися законодавством
	Законодавство повинно визначати умови, що дозволяють анулювати конфіденційність інформації ПФР, коли це доречно

<i>продовження таблиці 3.1.</i>	
Запит на інформацію	Компетентні правоохоронні органи повинні мати можливість запитувати всю відповідну інформацію, якою володіє ПФР, під час проведення розслідувань нелегальних фінансових операцій
	У запиті правоохоронних органів на інформацію, яка знаходиться в ПФР, має бути пояснено причини запиту
	Необхідно законодавчо надати повноваження правоохоронним органам та іншим компетентним органам запитувати інформацію у ПФР
	Умови, за яких ПФР може проводити аналіз і передавати інформацію правоохоронним органам або іншим особам компетентні органи на їх запит мають бути врегульовані в законодавстві
	ПФР має прийняти рішення щодо пріоритетності вхідної інформації/запитів правоохоронних органів на основі мети та/або обставини справи
	Коли правоохоронні органи запитують інформацію від ПФР від імені іноземного правоохоронного органу, жодних необґрунтованих або надмірних обмежень не повинно застосовуватися умови (наприклад, запити про взаємну правову допомогу або запити, надіслані через іноземне ПФР)
Правове регулювання	Прямий доступ правоохоронних органів до даних/інформації ПФР, якщо це дозволено, має регулюватися законодавством
Зворотній зв'язок	Правоохоронні органи та інші одержувачі інформації ПФР повинні надавати адекватний, належний і своєчасний зворотній зв'язок ПФР щодо використання інформації

Розглянемо більш детально рекомендації, спрямовані на покращення роботи системи фінансової розвідки в державі. Щодо першої рекомендації, слід підкреслити, що підрозділи фінансової розвідки мають бути наділені повноваженнями для отримання інформації від усіх відповідних національних правоохоронних установ, таких як поліція, митні та податкові органи, імміграційні служби, підрозділи з боротьби з наркотиками, антикорупційні структури та розвідувальні служби. Хоча більшість ПФР у країнах ЄС мають доступ до інформації, що належить цим правоохоронним органам, є значна кількість ПФР, які не володіють такими повноваженнями. Наприклад, лише 3% ПФР можуть отримати інформацію від митних органів, 14% – від податкових установ, 19% – від імміграційних органів, 25% – від розвідки, 33% – від антикорупційних агентств і 36% – від агентств, що займаються боротьбою з наркотиками [15].

Аналізуючи другу рекомендацію, варто зазначити, що доступ підрозділів фінансової розвідки до внутрішньої інформації правоохоронних органів не

повинен підлягати обов'язковому укладенню Меморандуму про співпрацю. Наразі в 30% країн ПФР зобов'язані підписувати Меморандум про взаєморозуміння з правоохоронними органами для отримання необхідної інформації. Багато з цих ПФР вважають таку вимогу зайвою і такою, що затримує процес отримання відповідних даних. Як правило, більшість Меморандумів про взаєморозуміння сприяють вирішенню технічних аспектів співпраці між ПФР і правоохоронними установами, дозволяючи запити без необхідності пояснювати законодавчі підстави. Однак у більшості держав ці Меморандуми не є обов'язковими, а скоріше представляють собою політичну заяву щодо порядку доступу до інформації.

Стосовно третьої рекомендації, важливо підкреслити, що підрозділи фінансової розвідки повинні мати безпосередній доступ до усієї необхідної інформації, що зберігається у правоохоронних органах. Якщо технічно це неможливо через, наприклад, несумісність інформаційних систем або відсутність єдиної бази даних, ПФР повинні мати право отримувати відповідну інформацію протягом 14 днів. У більшості країн ПФР або мають прямий доступ до певної інформації, якою володіють правоохоронці (8% ПФР), або користуються як прямим, так і непрямим доступом (57% ПФР). Решта 35% ПФР можуть отримати інформацію тільки непрямим шляхом. Середній час, необхідний цим одиницям для отримання даних, виглядає наступним чином:

- від 3 до 7 днів (21% ПФР);
- від 7 до 14 днів (35% ПФР);
- понад 14 днів (33% ПФР) [15; 22].

У контексті реалізації четвертої рекомендації слід вказати, що підрозділи фінансової розвідки повинні мати можливість доступу до всіх необхідних категорій інформації, що зберігається в правоохоронних органах. Це включає дані про розслідування, судові переслідування, вироки та інформацію про судимості. Незважаючи на те, що ПФР можуть отримувати різні види

інформації з правоохоронних структур, значна частина з них не має доступу до таких відомостей.

У рамках виконання п'ятої рекомендації слід зазначити, що коли підрозділи фінансової розвідки запитують або отримують доступ до інформації з правоохоронних органів від імені іноземних ПФР, не повинні застосовуватися занадто жорсткі умови, такі як вимога про взаємну правову допомогу або необхідність підписання Меморандуму про співпрацю. Досвід роботи ПФР показує, що деякі з них встановлюють певні статуси під час запитів або отримання інформації від місцевих правоохоронних структур для іноземних ПФР. Згідно з Рекомендацією 40 FATF та відповідними поясненнями, ПФР повинні мати право на обмін: усією інформацією, доступною їм прямо чи опосередковано відповідно до Рекомендацій FATF, включаючи Рекомендацію 29; а також будь-якою іншою інформацією, яку вони можуть отримувати безпосередньо або непрямо, дотримуючись принципу взаємності.

Для виконання шостої рекомендації підрозділ фінансової розвідки повинен мати право передавати свою інформацію відповідним національним органам, коли проведений аналіз виявляє, що немає підозр у відмиванні кримінальних коштів, проте є обґрунтовані підстави підозрювати вчинення інших (принаймні тяжких) кримінальних правопорушень або адміністративних правопорушень, пов'язаних із порушенням законодавства у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. 15% ПФР не мають повноважень передавати інформацію відповідним національним органам, якщо їхній аналіз показує відсутність підозри у відмиванні грошей або фінансуванні тероризму, але є обґрунтовані підстави підозрювати вчинення інших кримінальних злочинів. У той час, як значно більша частина ПФР (70%) підтвердила, що вони можуть передавати інформацію компетентним органам влади при підозрі на адміністративне правопорушення чи проступок.

Щодо сьомої рекомендації, потрібно зазначити, що правовий статус інформації, яку ПФР надає правоохоронним органам та/або іншим уповноваженим органам, має бути визначений законодавством.

Стосовно восьмої рекомендації, важливо, щоб законодавство встановлювало умови для зняття конфіденційності інформації ПФР, коли це вважається виправданим. У більшості країн (91%) законодавство вимагає, щоб інформація, передана ПФР правоохоронним органам, вважалася конфіденційною.

Дев'ята рекомендація передбачає, що компетентні правоохоронні органи повинні мати можливість запитувати всю необхідну інформацію, що є у розпорядженні ПФР, під час розслідувань, пов'язаних з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. На диво, у менш ніж 10% країн правоохоронні органи не мають повноважень запитувати інформацію у ПФР. Ця рекомендація міститься у Рекомендації 31 FATF, яка визначає право компетентних правоохоронних органів на запит відповідної інформації, яка є у володінні ПФР під час розслідувань у контексті протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму.

Десята рекомендація передбачає, що в запиті правоохоронних органів на інформацію, яка зберігається у ПФР, повинні бути викладені причини запиту, а також, як мінімум, включені такі дані: правова основа, опис справи та підстави для підозри у відмиванні грошей. Глобальний досвід показує, що у 10% країн правоохоронні органи не зобов'язані надавати жодних пояснень щодо своїх запитів.

Щодо одинадцятої рекомендації, необхідно законодавчо закріпити повноваження для правоохоронних та інших компетентних органів запитувати інформацію у ПФР. Законодавство має чітко визначати, які органи вважаються компетентними, а також встановлювати умови, що повинні бути виконані перед поданням таких запитів. Приблизно в 10% країн відсутня чітка правова основа для запитів правоохоронців до ПФР. Крім того, майже половина країн (48%) отримує запити на інформацію від правоохоронних органів щодо

розслідування будь-яких злочинців, навіть якщо немає підозри у відмиванні грошей чи пов'язаних з ним злочинах, а також у фінансуванні тероризму. У 13% країн ПФР отримують запити від правоохоронних органів, які не мають жодного відношення до злочинної діяльності.

Щодо дванадцятої рекомендації слід зазначити, що умови, за яких ПФР мають можливість здійснювати аналіз і передавати інформацію правоохоронним органам або іншим компетентним установам на їх запит, повинні бути визначені законодавством. Дослідження показують, що на основі запитів від правоохоронців більшість ПФР (77%) зазвичай розпочинають аналіз. Однак конкретні умови, при яких вони можуть або повинні проводити аналіз, визначені лише в менш ніж половині країн (30%). Крім того, у більш ніж третині країн (34%) законодавство зовсім не містить умов для передачі інформації правоохоронним органам після отримання їхніх запитів.

Відносно тринадцятої рекомендації варто додати, що ПФР повинні визначати пріоритетність обробки вхідної інформації або запитів від правоохоронних органів, виходячи із мети та/або контексту справи. Дослідження свідчить, що більшість ПФР (72%) приймають рішення про пріоритетність вхідної інформації на основі об'єктивних та/або релевантних умов. Згідно з Рекомендацією 29 FATF та відповідною Пояснювальною запискою, ПФР повинні виконувати функції національних центрів збору та аналізу інформації від звітних суб'єктів, а також іншої інформації, що стосується відмивання грошей, з тим, щоб надати результати аналізу правоохоронним та/або іншим компетентним органам.

Для реалізації чотирнадцятої рекомендації слід створити умови, за яких коли правоохоронні органи запитуватимуть інформацію у ПФР від імені іноземних правоохоронних установ, не повинні застосовуватися жодні необґрунтовані або надмірні обмеження (наприклад, запити про взаємну правову допомогу або запити, спрямовані через іноземні ПФР). Хоча запропонований підхід може бути ефективним на практиці, його реалізація може викликати труднощі в контексті виконання Рекомендації 40 FATF та

відповідної Пояснювальної записки. Ці стандарти вимагають, щоб країни дозволяли своїм компетентним органам обмінюватися інформацією з не партнерами опосередковано та навіть заохочували швидкий і конструктивний прямий обмін інформацією з ними.

П'ятнадцята рекомендація передбачає, що правоохоронні органи повинні мати прямий доступ до даних та інформації ПФР, що має регулюватися законодавством, якщо це допускається. При визначенні типу даних, до яких правоохоронці можуть отримати прямий доступ, країни повинні враховувати міжнародні вимоги щодо оперативної незалежності ПФР, а також питання безпеки і конфіденційності даних. Дослідження виявило потенційно проблемні практики, пов'язані з прямим доступом правоохоронців до інформації ПФР. Лише мала кількість правоохоронних установ (23%) повідомила про наявність прямого доступу до даних ПФР. Серед них лише невелика частина (57%) вказала, що має чітку юридичну основу для такого доступу.

На завершення, варто зазначити останню рекомендацію, яка вимагає від правоохоронних органів та інших отримувачів інформації від ПФР надання адекватного, належного та своєчасного зворотного зв'язку про використання отриманих даних. У цьому контексті просто підтвердження отримання інформації ПФР правоохоронними органами не вважається достатнім. Зобов'язання щодо надання зворотного зв'язку може бути закріплене в законодавстві або залежати від інших форматів співпраці між ПФР та отримувачами їхньої інформації. Більшість ПФР (87%) отримують відгуки від правоохоронних органів стосовно використання їхніх даних. У 30 країнах (38%) надання зворотного зв'язку є юридичним обов'язком. У 43 країнах (54%) вимога про надання такої інформації відсутня в законодавстві. В 11 країнах (14%) реалізовані різні форми та методи співпраці. Ефективність боротьби з нелегальними фінансовими операціями значною мірою залежить від налагодженої взаємодії між підрозділом фінансової розвідки та правоохоронними органами.

3.2. Напрями удосконалення системи фінансової розвідки України

Беручи до уваги сучасні наукові тренди у сфері фінансової розвідки, можна констатувати, що загалом обсяг повноважень вітчизняного підрозділу фінансової розвідки є недостатнім аби він міг ефективно виконувати свої повноваження з врахуванням нинішніх реалій та видів загроз. Відповідно, Саме тому виникає потреба для більш детального аналізу впливу підрозділу фінансової розвідки – державної служби фінансового моніторингу, на загрози економічній та фінансовій безпеці країни, зокрема на протидію нелегальним фінансовим операціям. Результати анонсованого аналізу подамо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Вплив фінансової розвідки на фінансову безпеку держави

Загрози, що виникають для фінансової безпеки	Напрями діяльності ДФМ	Механізм протидії системи фінансового моніторингу
1	2	3
- порушення територіальної цілісності; - незаконне використання коштів; - створення відповідних суб'єктів бізнесу або залучення фізичних осіб;	Фінансові розслідування пов'язані з фінансуванням тероризму або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни території	Своєчасне виявлення фактів фінансування сепаратизму та тероризму дозволяє зупинити такі операції, зберегти цілісність території та наповнити бюджет заарештованими коштами
- дефіцит фінансових ресурсів у пріоритетних державних сферах; - зростання рівня корупції; - розкрадання, неефективне використання бюджетних коштів	Фінансові розслідування пов'язані із розкраданням, привласненням бюджетних коштів та інших державних активів	Призупинення операцій з розкрадання державних коштів дозволяє зберегти їх, покарати винних осіб та замінити їх більш кваліфікованими, що підвищує імідж країни
- підриг стабільності банківської системи та втрати нею довіри населення; - брак коштів для повернення депозитів; - втрата коштів власниками банків	Фінансові розслідування пов'язані з розкраданням коштів банківських установ	Своєчасне виявлення таких фактів дозволяє підтримати фінансову стійкість банку, покарати винних та відсторонити їх від виконання службових обов'язків, запобігти виникненню різного роду фінансової паніки

- уникнення від сплати податків; - легалізація коштів, отриманих від тяжких злочинів	Фінансові розслідування пов'язані з діяльністю «конвертаційних» центрів та підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом	Виявлення таких операцій дозволяє додатково поповнити бюджетні кошти, а також розкрити інші фінансові злочини, які передували даному
- вплив капіталу з вітчизняної економіки	Фінансові розслідування пов'язані із незаконним перерахуванням та переміщенням коштів за кордон	Виявлення таких операцій дозволяє зменшити обсяг впливу капіталу
- несанкціоноване списання коштів з рахунків клієнтів; - зниження рівня фінансової стійкості банківських установ та інформаційної безпеки	Фінансові розслідування пов'язані із кіберзлочинами	Виявлення таких операцій дозволяє зберегти кошти клієнтів, забезпечити високий рівень захисту інформаційних технологій
- поява на фінансовому ринку «сміттєвих» цінних паперів без вартості; - зниження довіри до цінних паперів; - падіння обсягів перерозподілу капіталів	Фінансові розслідування пов'язані з цінними паперами та борговими зобов'язаннями	Виявлення таких операцій сприяє підвищенню рівня безпеки фінансового ринку та операцій, що на ньому здійснюються
- погіршення стабільності страхового ринку; - зниження довіри населення та юридичних осіб до страхових послуг	Фінансові розслідування пов'язані з шахрайством у сфері страхової діяльності	Виявлення таких операцій сприяє підвищенню рівня безпеки страхового ринку та його учасників

Джерело: складено автором на основі [15].

Отже, ключовою метою роботи підрозділу фінансової розвідки в рамках забезпечення системи фінансової безпеки є запобігання, виявлення та боротьба зі загрозами у фінансовій сфері, які охоплюють незаконні фінансові транзакції, відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, а також фінансування терористичної діяльності та інші подібні явища.

Результати проведеного аналізу, а також порівняльне вивчення міжнародних моделей фінансової розвідки вказують на те, що вітчизняний підрозділ фінансової розвідки має обмежені повноваження. Ці повноваження не охоплюють протидію певним загрозам, серед яких:

- ухилення від сплати податків;

- корупційні дії у фінансовій галузі та у державних органах;
- правопорушення, пов'язані зі зловживанням посадовим становищем та проявами корупції.

Варто підкреслити, що за останні кілька років більшість зазначених правопорушень супроводжується отриманням певного виду фінансової вигоди, яку можливо відстежити. З огляду на це, така діяльність цілком підпадає під юрисдикцію державної служби фінансового моніторингу. Таким чином, підрозділ фінансової розвідки повинен мати відповідні повноваження. На підставі цих висновків можна визначити стратегічні напрями вдосконалення системи фінансової розвідки в Україні щодо протидії нелегальним фінансовим операціям, які будуть представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Стратегічні напрями розвитку системи фінансової розвідки України

№	Ціль	Шляхи реалізації
1	Проведення аналізу фінансових операцій, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін з правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами	❖ Встановлення каналів фінансування осіб, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, з колабораційною діяльністю, пособництвом державі-агресору, найманством або державною зрадою; ❖ Виявлення злочинних доходів та спроб їх легалізації в умовах воєнного стану, розкриття схем нецільового використання бюджетних коштів, призначених для відновлення зруйнованої інфраструктури, а також гуманітарної або безоплатної допомоги та благодійних пожертв; ❖ Участь у роботі спільних (міжвідомчих) робочих груп за напрямом протидії військовим злочинам, а також іншим кримінальним правопорушенням
2	Забезпечення вжиття організаційних та практичних заходів міжнародного характеру у співпраці із зацікавленими державними установами	❖ Здійснення заходів щодо виключення Росії Федерації з FATF та включення її до «чорного списку» FATF; ❖ Здійснення заходів щодо відключення підрозділу фінансової розвідки росії від захищеного веб-сайту EG та виключення РФ з членства в EG; ❖ Забезпечення співробітництва та участь у міжнародних заходах Комітету MONEYVAL, зокрема пленарних засіданнях, навчальних заходах та спільних типологічних дослідженнях MONEYVAL; ❖ Здійснення дослідження методів та фінансових схем ВК/ФТ/ФРЗМЗ, та доведення їх до відома учасників системи ПБК/ФТ/ФРЗМЗ; ❖ Формування змін до переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких

		застосовано міжнародні санкції, забезпечення його оновлення та доведення до відома суб'єктів фінансового моніторингу; ❖ Співпраця з державними регуляторами та забезпечення у взаємодії з НБУ, наглядовими та правоохоронними органами реалізації комплексу заходів, спрямованих на запобігання участі фінансових організацій у здійсненні незаконних фінансових операцій
3	Удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади – учасниками національної системи ПВК/ФТ та надання методологічної, методичної та іншої допомоги СПФМ	❖ Проведення на постійній основі засідань Ради з питань ПВК/ФТ/ ФРЗМЗ; ❖ Координація діяльності органів державної влади в ході виконання Плану заходів з реалізації Основних напрямів розвитку системи ПВК/ ФТ/ФРЗМЗ в Україні та інформування про результати його виконання КМУ; ❖ Організації та проведення засідань робочих груп з розгляду проблемних питань СПФМ та аналізу ефективності заходів, що вживаються ними для ПВК/ФТ/ ФРЗМЗ
4	Оперативне відпрацювання проектів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів	❖ Участь у забезпеченні імплементації та реалізації положень нових міжнародних стандартів у сфері ПВК/ ФТ/ФРЗМЗ; ❖ Участь у розробці проектів нормативно-правових актів, а також в удосконаленні та уточненні окремих норм законодавства з питань ПВК/ФТ/ФРЗМЗ
5	Забезпечення функціонування та розвитку ІСФМ	❖ Забезпечення стабільної роботи ІСФМ; ❖ Забезпечення захисту інформації, кібербезпеки та кіберзахисту ІСФМ; ❖ Забезпечення розвитку захищеної інформаційно-комунікаційної системи «е-кабінетів системи фінансового моніторингу» для цифрової трансформації інформаційного обміну між суб'єктами системи фінансового моніторингу

Джерело: [35].

На завершення нашого дослідження зробимо висновок, що для ефективної протидії незаконним фінансовим операціям слід удосконалити вітчизняну систему фінансової розвідки, зокрема потребує удосконалення такі елементи:

- правова основа функціонування фінансової розвідки;
- методичне забезпечення діяльності суб'єктів фінансової розвідки на різних рівнях;
- інституційне забезпечення діяльності системи фінансової розвідки.

Висновки до розділу 3

Запропоновано рекомендації щодо удосконалення системи протидії нелегальним фінансовим операціям, гуртуючись на аналізі міжнародного досвіду, зокрема: ПФР повинні бути уповноважені отримувати інформацію, якою володіють усі відповідні національні правоохоронні органи; доступ ПФР до внутрішньої інформації правоохоронних органів не повинен регулюватись обов'язковим Меморандумом про співпрацю; ПФР має мати прямий доступ до всієї відповідної інформації, що зберігається в правоохоронних органах; ПФР має мати доступ до всіх відповідних типів інформації, що зберігається правоохоронними органами; ПФР повинні бути уповноважені поширювати свою інформацію компетентним національним органам, коли проведений аналіз показує, що немає жодної підозри у відмиванні злочинних грошей, але вони мають підстави підозрювати, що вчинено інші (щонайменше тяжкі) кримінальні правопорушення; правовий статус інформації ПФР, яка надається правоохоронним органам та/або іншим компетентним органам, має регулюватися законодавством; законодавство повинно визначати умови, що дозволяють анулювати конфіденційність інформації ПФР, коли це доречно; компетентні правоохоронні органи повинні мати можливість запитувати всю відповідну інформацію, якою володіє ПФР, під час проведення розслідувань нелегальних фінансових операцій; у запиті правоохоронних органів на інформацію, яка знаходиться в ПФР, має бути пояснено причини запиту; необхідно законодавчо надати повноваження правоохоронним органам та іншим компетентним органам запитувати інформацію у ПФР; умови, за яких ПФР може проводити аналіз і передавати інформацію правоохоронним органам або іншим особам компетентні органи на їх запит мають бути врегульовані в законодавстві; ПФР має прийняти рішення щодо пріоритетності вхідної інформації/запитів правоохоронних органів на основі мети та/або обставини справи; коли правоохоронні органи запитують інформацію від ПФР від імені іноземного правоохоронного органу, жодних

необґрунтованих або надмірних обмежень не повинно застосовуватися умови (наприклад, запити про взаємну правову допомогу або запити, надіслані через іноземне ПФР); прямий доступ правоохоронних органів до даних/інформації ПФР, якщо це дозволено, має регулюватися законодавством; правоохоронні органи та інші одержувачі інформації ПФР повинні надавати адекватний, належний і своєчасний зворотній зв'язок ПФР щодо використання інформації.

Результати аналізу та порівняння міжнародних практик фінансової розвідки демонструють, що вітчизняний підрозділ цієї сфери має обмежені можливості. Зокрема, ці можливості не включають протидію ряду загроз, серед яких: ухилення від сплати податків; корупційні дії у фінансовій сфері та в державних установах; злочини, пов'язані з зловживанням службовим становищем та проявами корупції.

Запропоновано, на основі проведеного дослідження, стратегічні напрями вдосконалення системи фінансової розвідки в Україні щодо протидії нелегальним фінансовим операціям, зокрема: проведення аналізу фінансових операцій, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін з правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами; забезпечення вжиття організаційних та практичних заходів міжнародного характеру у співпраці із зацікавленими державними установами; удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади – учасниками національної системи ПВК/ФТ та надання методологічної, методичної та іншої допомоги СПФМ; оперативне відпрацювання проектів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів; забезпечення функціонування та розвитку ІСФМ.

Запропоновано основні кроки для ефективної протидії незаконним фінансовим операціям: правова основа функціонування фінансової розвідки; методичне забезпечення діяльності суб'єктів фінансової розвідки на різних рівнях; інституційне забезпечення діяльності системи фінансової розвідки.

ВИСНОВКИ

Здійснений теоретичний аналіз суті фінансової розвідки дозволяє стверджувати, що система фінансової розвідки в Україні є порівняно самодостатньою та збалансованою. Відповідно, здійснення структуризації та систематизації фінансових операцій матиме вагомий внесок у боротьбу з загрозами легалізації незаконно отриманих доходів та сприятимуть забезпеченню як фінансової, так і національної безпеки шляхом протидії цим загрозам.

Ідентифіковано основні завдання системи фінансової розвідки України, зокрема: виявлення та аналіз фінансових транзакцій з можливими зв'язками з фінансуванням терористичної діяльності; відстеження та оцінка руху грошових коштів за кордон; дослідження та моніторинг процесів, пов'язаних з відмиванням незаконних прибутків.

Здійснено теоретичний аналіз понять «фінансова розвідка» та «фінансовий моніторинг». В результаті чого встановлено, що перелічені терміни мають схожий зміст, але їх використання визначається встановленими практиками в середині країни чи в певному регіоні. Зроблено висновок про доцільність використання терміну «фінансова розвідка», оскільки він акцентує увагу на зборі та глибокому аналізі даних, тоді як моніторинг зосереджується на зборі та попередньому аналізі інформації.

В результаті проведеного аналізу нормативно-правової бази різних держав, що стосується проблемних питань фінансової розвідки виділено ключові переваги організації фінансової розвідки в іноземних країнах, які доцільно застосувати в Україні: розробка та розширення різноманітних джерел для отримання інформації про підозрілі та ризиковані фінансові операції; забезпечення високого рівня співпраці в боротьбі з незаконними фінансовими операціями та відмиванням коштів, отриманих незаконним шляхом; обмеження в передачі даних про порушення податкового законодавства іншим країнам для збереження конфіденційності та захисту від

зовнішнього впливу на бізнес; вимога до банків про надання інформації щодо підозрілих банківських рахунків; підтримка тісної співпраці між фінансовою розвідкою та правоохоронними органами.

Результатом проведеного аналізу став висновок, що в Україні успішно функціонує система фінансової розвідки, яка відіграє вирішальну роль у виявленні та запобіганні незаконним фінансовим операціям, а також фінансових злочинів, відмиванню коштів і фінансуванню терористичних дій.

Обґрунтовано важливість використання теоретико-методичного підходу для оцінювання ефективності фінансового моніторингу в державі, що передбачає двоступеневий аналіз: перший етап - визначення основних макроекономічних показників, другий - аналіз головних показників роботи Держфінмоніторингу.

В процесі виконаного аналізу була виявлена змішана динаміка тіньової економіки: її рівень стабільно знижувався до 2019 року, а в період з 2019 до 2022 року спостерігалось різке зростання. Зроблено висновок, що зміну тренда рівня тіньової економіки зумовлено впливом пандемії COVID-19 та повномасштабним вторгненням росії в Україну у 2022 році. Обґрунтовано необхідність активізації фінансового моніторингу, оскільки агресор активно експлуатує фінансову систему України для підтримки терористичних та колабораціоністських дій.

В результаті проведеного аналізу виявлено позитивні зміни індексу сприйняття корупції, що свідчить про зрушення в суспільній свідомості щодо ставлення до корупції як до істотної негативної і руйнівної проблеми для країни.

Зафіксовано зростання індексу легкості ведення бізнесу, адже за розглянутий період Україна піднялася на 19 позицій у рейтингу. У результаті аналізу виявлено, що з початком широкомасштабного вторгнення росії країна втратила позиції в рейтингу через військові дії на своїй території, які ускладнюють багато соціально-економічних аспектів.

Проведено оцінювання ефективності фінансової розвідки в країні шляхом аналізу кількісних показників діяльності уповноваженого органу – Державної служби фінансового моніторингу. Виявлено тенденцію зниження загального обсягу інформації про фінансові операції, що підлягають моніторингу. Серед причин цього зниження виділено підвищення податкової та фінансової дисципліни, зміну суспільної свідомості, а також скорочення фінансових операцій унаслідок пандемії COVID-19 і війни, що дозволило зробити висновок, що система фінансової розвідки працює задовільно, проте деякі макроекономічні показники, такі як рівень тіньової економіки, індекс сприйняття корупції та індекс економічної свободи, залишаються на низькому рівні, що вказує на необхідність подальшого вдосконалення цієї системи.

В результаті проведеного компаративно-критичного аналізу міжнародного досвіду організації системи протидії незаконним фінансовим операціям сформульовано низку рекомендацій, зокрема: налагодження системи обміну інформацією; доступу до інформації; поширення інформації; удосконалення процедури запиту на інформацію; правового регулювання та налагодження зворотного зв'язку.

Запропоновано ряд рекомендацій для покращення системи боротьби з нелегальними фінансовими операціями, зокрема: підрозділи фінансової розвідки повинні мати право отримувати інформацію від всіх відповідних національних правоохоронних органів; обмеження доступу підрозділів фінансової розвідки до внутрішніх даних правоохоронців не повинно бути регульованим; підрозділ фінансової розвідки необхідно забезпечити прямим доступом до всієї інформації, яка зберігається в правоохоронних органах; . підрозділи фінансової розвідки мають бути наділені правом поширювати свою інформацію серед компетентних національних органів; правовий статус інформації, що передається підрозділами фінансової розвідки правоохоронцям та іншим відповідним установам, повинен визначатися законом; запити від правоохоронців на інформацію з підрозділів фінансової розвідки мають містити обґрунтування причин; регулювання прямого доступу правоохоронців

до інформації підрозділів фінансової розвідки, якщо це дозволено, повинно бути в законодавчій площині; правоохоронні органи та інші отримувачі інформації від підрозділів фінансової розвідки зобов'язані надавати адекватний, належний і своєчасний зворотний зв'язок про використання цієї інформації.

Встановлено, що обсяг повноважень вітчизняного підрозділу фінансової розвідки є недостатнім аби він міг ефективно виконувати свої повноваження з врахуванням нинішніх реалій та видів загроз.

На основі проведеного дослідження запропоновано стратегічні напрямки для вдосконалення системи фінансової розвідки в Україні в контексті боротьби з нелегальними фінансовими операціями. Серед них виділяються такі заходи: аналіз фінансових операцій, налагодження співпраці, взаємодії та обміну інформацією з правоохоронними, розвідувальними та іншими державними установами; реалізація організаційних і практичних заходів міжнародного характеру у співпраці з відповідними державними органами; покращення міжвідомчої взаємодії між державними структурами, які беруть участь в національній системі ПВК/ФТ, а також надання методичної та іншої підтримки суб'єктам первинного фінансового моніторингу; швидке розроблення проектів законодавчих актів, що регулюють функціонування системи фінансового моніторингу та її учасників; забезпечення ефективного функціонування та розвитку інформаційної системи фінансового моніторингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Franchuk, V., Pryhunov, P., Melnyk, S., Hobela, V., & Shuprudko, N. (2023). Security environment: theoretical and methodological principles. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(50), 247–255. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4089>
2. Hnylytska L., Franchuk V., Melnyk S., Nakonechna N., Leskiv H., & Hobela V. (2022). Security-oriented model of business risk assessment. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4 (45), 202–210. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3838>
3. Hobela V., Podra O., Batyuk B., Levkiv H., & Hynda O. (2022). The Ukrainian economy offshoring: estimation of factors' impact and developing measures to combat. *Business: Theory and Practice*, 23(2), 347–356. <https://doi.org/10.3846/btp.2022.14509>
4. Hobela, V. (2020) Economy offshoring in the national economic security. *Scientific Horizons*, 23(12), 109 – 120. [https://doi.org/10.48077/scihor.23\(12\).2020.109-120](https://doi.org/10.48077/scihor.23(12).2020.109-120)
5. Акімова О. В. Фінансовий моніторинг в системі державного фінансового контролю: теорія, методологія, практика : монографія. Краматорськ : Донбаська державна машинобудівна академія, 2017. 298 с.
6. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). Державна служба фінансового моніторингу України. 2021. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%20of%/UKR_Typology_2021.p df](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%20of%/UKR_Typology_2021.pdf)
7. Аркуша Л. І. Деякі особливості розслідування легалізації (відмивання), одержаних у результаті організованої злочинної діяльності. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 87–92.
8. Возняковська Х. А. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету* . 2012. № 1. С. 79–90.

9. Гаврилишин А. П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 588 с.
10. Гаєвський І. М. Відмивання коштів і корупція: співвідношення та аналіз взаємозв'язків. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 78–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_13
11. Гаєвський І. М. Національна система фінансового моніторингу як компонент національної безпеки України: правові аспекти. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 33–40.
12. Глущенко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія. Львів: Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, 2015. 429 с.
13. Гобела В. В., Мельник С. І. Offshoring as a Threat to the National Economic Security: Causes and Ways to Counteract. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2021. Том 8, № 2. С. 9–16. DOI:10.52566/msu-econ.8(2).2021.9-16
14. Гулько Л. Г. Організаційно-економічний механізм фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 863–866.
15. Д'яконова І. І., Шиян Д. В. Методика оцінки ефективності фінансового моніторингу. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1(34). С. 10–17.
16. Дмитренко Е. С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 43–49.
17. Єрмоленко О.А., Лисьонкова Н.М., Фінансовий моніторинг в Україні. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2012. № 37. С. 23–26.

18. Задоя А. О., Ткаченко І. П. Фінансовий моніторинг: перспективи впровадження та проблеми реалізації. *Економічний вісник НГУ*. 2015. № 2. С. 59–65.
19. Звіти про діяльність. Офіційний веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk (дата звернення: 07.09.2024).
20. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2017. 140 с.
21. Копиця І.М., Смагло О.В. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, 2013. №2. С. 240–245.
22. Кравчук А.О. Тіньові аспекти економіки України в податковому секторі. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 3. С. 79–86.
23. Куришко О. О. Принципи системи фінансового моніторингу. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2015 р.): у 2 т.* Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. Т. 1. С. 117–120.
24. Куришко О.О. Особливості розвитку Системи фінансового моніторингу в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1. С. 267–275.
25. Матеріали офіційного сайту Державної служби фінансового моніторингу України. ДСФМ – веб-сайт. URL: <http://sdfm.gov.ua> (дата звертання: 10.03.2023).
26. Москаленко Н. В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка та управління»*. 2020. № 2. С. 119-123.

27. Павлов Д. М. Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму як фактор забезпечення економічної безпеки держави та протидії корупції: теоретико-правовий аспект. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 33–40.
28. Петрук О.М., Левківська К.Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. № 2. С. 288–292.
29. Про Державну службу фінансового моніторингу України: Положення затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.
30. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
31. Романько П. С. Національна система фінансового моніторингу: шляхи становлення та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 3. С. 224–228.
32. Світлична В. Ю., Світлична Т. І. Врахування факторів ризику в процесі здійснення фінансового моніторингу. *Комунальне господарство міст*. Серія «Економічні науки». 2013. № 111. С. 152–159.
33. Сербина О. Г., Минакова К. С. Становлення системи фінансового моніторингу в Україні. *Молодий вчений*. 2014. № 4(07) (1). С. 125–128.
34. Синявська О. О. Дослідження впливу економічного розвитку країни на рівень тероризму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №15, 2017 р. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/124.pdf>
35. Смагло О. В. Оцінка ризику легалізації злочинних доходів суб'єктів первинного фінансового моніторингу. *Вісник ЖДТУ*. Серія «Економічні науки». 2015. № 4(74). С. 201-212.
36. Стечишин Т. Б. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в банківській сфері України. *Науковий вісник Херсонського державного*

- університету. Серія "Економічні науки". 2014. №8. С. 183–187. – URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/311.pdf
37. Тесленко В. І. Становлення національної системи фінансового моніторингу та її роль у боротьбі з організованою злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 280–287.
 38. Франчук В. І. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання. *Комунальне господарство міст*. 2013. № 108. С. 271–179.
 39. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки відкритих акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки : монографія. ЛьвДУВС, 2010. 440 с.
 40. Хвалінський С. О. Оцінка критеріїв ризику відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні в умовах глобалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки"*. 2014. №7. С. 156–159. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO WNL OAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_en_2014_7\(1\)__43.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO WNL OAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_en_2014_7(1)__43.pdf)